

80652

II

MODLIŹWA

ŚWIĘTEGO KAZIMIERZA
JAGIELLOŃCZYKA

DO

NAJŚWIĘTSZĘJ PANNY

PRZEZ

ALEXANDRA PRZEZDZIECKIEGO.

KRAKÓW.

W drukarni c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego
pod zarządem K. Mańkowskiego.

1867.

MODLITWA
ŚWIĘTEGO KAZIMIERZA
JAGIELLOŃCZYKA

DO

NAJŚWIĘTSZÉJ PANNY

Z rękopisów XII. XIV. i XV. wieku i ze źródeł archi-
walnych krytycznie wyjaśniona

przez

Alexandra Prydzickiego.

KRAKÓW.

W drukarni c. k. Uniwersytetu Jagiellońskiego,
pod zarządem K. Mańkowskiego.

1867.

14939/63

R462n

R4d5

80652

II

DU
Anst. Anlykharist Nauk.

Acad. Sibirskaya 17.

22. 10. 63.

100-25

Włocławek L. A. 1875-76.

Kazimierz Br. A. 1875-76.

Kazimierz Br. A. 1875-76.

Ś. KAZIMIERZ JAGIELLOŃCZYK

wedle Jego najstarszego znanego wizerunku przechowanego
w Kościele parafialnym w Krośnie (w Gubicyni)

„Casimirus frater veritatem post Deum colendam dicebat.“

„Kazimierz brat powiadał, że po Bogu prawdziwie najpierw służyć należy.“

Słowa Świętego Królewicza Kazimierza przywiedzione przez Matkę Jego Królowę Elżbietę w rękopisie: O wychowaniu Królewskiego dziecka, przypisanym najstarszemu Synowi Władysławowi, Królowi Węgierskiemu i Czeskiemu. Rękopis ten znajduje się w Bibliotece Cesarskiej Wiedeńskiej pod l. 1240 (*Philos. 570*) pod tytułem: *Helisabeta Polonię Regina Wladislao Pannonię Bohe-mięque Regi, filio Carissimo S. P. D. De institutione Regii pueri.*

święty Kazimierz Jagiellończyk, za życia swego Królewicz Polski i Xiążę Litewski, a po śmierci Patron Korony Polskiej i Wielkiego Xięstwa Litewskiego, od niemowlęstwa do ostatniego technienia pałał najgorętszą miłością ku Najświętszej Maryi Pannie, Matce Boskiej, i w téj miłości czerpał siłę téj Anielskiej cnoty, której sam był najdoskonalszym wzorem na ziemi. ¹⁾

Skoro dziecinne usta pierwsze słowa wymawiać zaczęły, już rączką na obraz Matki Bożej wskazując, Matką ją nazywał. ²⁾ W dziewiątym roku życia oddał go Ojciec wraz z braćmi pod dozór pobożnego a wielce uczonego Kanonika Krakowskiego Jana Długosza. ³⁾ Młodziutki

¹⁾ Urodzony z Kazimierza Jagiellończyka Króla Polskiego i z Elżbiety Cesarzówny 3. Października 1458 r. w Krakowie, umarł w Wilnie 4. Marca 1484 r. mając lat 25. i nie pełna miesięcy sześć. Wpisany został w poczet Świętych przez Papieża Leona X. w roku 1521, a więc w lat 37 po śmierci; a uroczyste święto Jego na dzień 4. Marca ustanowił Papież Klemens VIII. w roku 1602. Portret Kazimierza na czele naszej książki umieszczony, malowany był w roku 1520 po ukończeniu procesu Kanonizacyi Królewicza, i dla tego przedstawia Go już z palmą w rękę, a promienistą jasnością Błogosławionych, na około głowy. Suknia zapewne ta sama z axamitu czerwonego strzyżonego (*una cum veste rasi serici rubra*), w której ciało Królewicza do trumny włożono, i w której znaleziono je w 120 lat później przy otwarciu trumny w roku 1604. (*Obacz Święckiego Theatrum S. Casimiri str. 23*).

²⁾ *Królewska droga do nieba, albo życie S. Kazimierza* (przez Xiędza Antoniego Tyszkiewicza Biskupa Żmudzkiego) w Warszawie 1752 r. str. 45

³⁾ W Czwartek 1. Października 1467, jak pisze sam Długosz w *Historji*. Wydanie Lipskie T. II. str. 411 A.

Kazimierz odznaczał się nietylko rzadką zdolnością i osobliwszą mądrością, ale także prawością charakteru i najpobożniejszém usposobieniem. ¹⁾

„Pewnego razu jeszcze w początkach nauki, gdy wedle zwyczaju wszyscy Królewiczowie klęcząc, w głos się modlili, Kazimierz na kolanach pozostał w słodkich uniesieniach modlitwy, jakby w zachwycie; po chwili przystąpił do niego Długosz, i z lekka uderzając po ramieniu, w duchu proroczym wyrzekł: *Surge Sancte puer!* (Powstań młodzieńcze święty!) ²⁾

W dojrzałszej młodości, gdy już sam sobą mógł rozrządzać, po całych dniach a niekiedy i w nocnej porze, klęczał Królewicz przed ołtarzami Pańskimi po Kościołach, modląc się do Boga za przyczyną Najświętszej Maryi Panny, anielskiego życia Jego Opiekunki:

Omni die, dic Marie	{	Każdodziennie chwal solennie
Mea laudes anima	{	Duszo ma Maryę,
Eius festa, eius gesta	{	Cześć jej świątkom; cześć pamiętkom
Cole Splendidissima.	{	Niechaj w niebo bije! ³⁾

¹⁾ Adolescentem ingenuum rarae indolis et memorabilis minervae, nazywa go Długosz w *Historji*. Wyd. Lipskie. Tom II. str. 470 D.

²⁾ Życie, cuda i cześć Świętego Kazimierza przez X. A. Lipnickiego. Wilno 1858 r. str. 34.

³⁾ W taki sposób próbowaliśmy przepolszczyć tę pierwszą strofę, korzystając z kilku poprzednich mniej lub więcej dowolnych przekładów:

a) Ks. Węgrzynowicza (Melodya Ś. Kazimierza w Krakowie 1704 r.)
 Dnia każdego Boga mego { Jęj dni święte, sprawy wzięte
 Matkę, duszo wysławiaj { Z nabożeństwem odprawuy.
 Text ten z małemi odmianami przedrukował X. Mettenleiter — *Hymnus S. Casimiri* Ratisbonae 1856; a z niego *Pamiętnik Moralno-Religijny* T. XXXII. Warszawa roku 1857 str. 148.

b) X. Antoniego Tyszkiewicza (*Królewska droga do nieba, albo życie S. Kazimierza* w Warszawie 1752) ta jedna strofa tylko:

Każdej chwili pochwal mile	{	Jęj dzielności świąt zacności
Maryę duszo moja	{	Niech wielbi praca Twoja.

Pienia te rozlegające się pod sklepieniami świątyn Pańskich lub domowych Kaplic Królewicza były codzienną modlitwą Świętego Kazimierza do Najświętszej Panny. Modlitwę Królewicza wpisywał do księgi swojej w Krakowie, we trzydzieści kilka lat po śmierci S. Kazimierza Maciej syn Adama Sołtysa z Jawornika, ¹⁾ Mansyonarz przy Kaplicy N. Panny w Katedrze Krakowskiej i notaryusz publiczny. Było to pomiędzy rokiem 1521 a 1526 r. a więc w tym samym czasie prawie, kiedy Papież Leon X. Królewicza Kazimierza Jagiellończyka w poczet Świętych policzył.

Ciekawy ten rękopis, który był niegdyś własnością Królowej Szwedzkiej Krystyny, znajduje się dziś w bibliotece Watykańskiej w Rzymie.

²⁾ Na karcie 149 (verso) zapisana jest intytulacya taka: *Oratio illustris principis beati Kazimijri filii Regis*

c) Józefa Bohdana Zaleskiego (*Hymn S. Kazimierza na cześć Maryi Panny*; tłumaczenie S. B. Z. z muzyką Paryż 1851.)

Już od rana, rozśpiewana	}	Cześć Jój świątkom cześć pamiątkom
Chwal o duszo, Maryę		Codzień w niebo niech bije!

d) X. Ignacego Hołowińskiego Arcybiskupa Mohylewskiego. *Hymny Kościelne* Kraków 1856.

Póki żyję, niech Maryę	}	Niech pamięta na Jój święta
Co dnia wielbi dusza		Jój się życiem wzrusza.

e) X. A. Lipnickiego (*życie, cuda i cześć S. Kazimierza*. Wilno 1858 r. s. 85.)

Z pobożnością	}	Cześć Jój świątkom
I miłością		Cześć pamiątkom
Chwal o duszo Maryę		Co dzień w niebo niech bije!

¹⁾ *Jawornik*, wieś pod Myślenicami w okolicach Krakowa. (J. Łepkowskiego *Przegląd zabytków przeszłości w okolicach Krakowa*. Warszawa 1863. str. 178.)

²⁾ *Ms. 29. Regina Suecia in folio*. Rękopis papierowy pięknie oprawny w czerwoną skórę, ze złożonemi brzegami, cały jedną ręką pisany. Stron 302, pierwsza i ostatnia pisane są na odwrocie drukowanych blankietów Zygmunta I. zapraszających na Sejm do Piotrkowa r. 1521. — Na str. 1 nadpis Coll. Soc. Jesu. Olomuc. Cat. inser. 1638. — p. 2 verso. Rev. in Chr. Patri et DD. Johanni Konarski D. G. Ep. Cracoviensi, 18 wierszów.

VIII

Polonie. (Modlitwa Oświeconego Xiążęcia, Błogosławionego Kazimierza syna Króla Polskiego.)

Omni die, dic Marie mea laudes anima

Eius festa, eius gesta cole devotissima

i t. d. aż do karty 151.

Da levamen et iuvamen tuum illis iugiter

Tua festa sive gesta qui colunt alacriter. Amen.

ORACIO

Illustris principis beati Kazijmijri
filii Regis Polonie.

1.

Omni die

Dic Marie

Mea laudes anima:

Ejus festa,

Ejus gesta

Cole devotissima.

2.

Contemplare

Et mirare

Ejus celsitudinem,

Dic felicem

Genitricem,

Dic beatam Virginem.

3.

Ipsam cole,

Ut de mole

Criminum te liberet;

Hanc appella,

Ne procella

Vitiorum superet.

4.

Haec persona

Nobis dona

Contulit coelestia;

Haec regina

Nos divina

Illustravit gratia.

P. 4 — 148 Petri Aurorarii D. Th. opus elegantissimum veteris et novi testamenti archana mysteria carmine declarans nuper repertum. Iste ortus est in provincia Saxonia vocata et dicitur iste liber Compositus per Petrum de Saxonia sed est scriptus per Mathiam de Jaworzniłk in Castro Cracoviensi et finitus anno domini 1521. Przy literze początkowej miniatura przedstawiająca Boga Ojca w Koronie Cesarskiej, ze światem w ręku; pod tém herb Leliwa. — p. 148. Laus tibi sit Christe, quia in festo Baptiste — Johannis liber finitur feliciter. 1523. Amen.

5.

Lingua mea
 Dic trophea
 Virginis puerperae,
 Quae inflictum,
 Maledictum,
 Miro transfert genere.

6.

Sine fine
 Dic Reginae
 Mundi laudum cantica;
 Hujus bona
 Semper sona,
 Semper illa praedica.

7.

Omnes mei
 Sensus ei
 Personate gloriam:
 Frequentate
 Tam beatæ
 Virginis memoriam.

8.

Nullus certe
 Tam disertæ
 Extat eloquentiæ,
 Qui condignos
 Promat hymnos
 Ejus excellentiæ.

9.

Omnes laudent,
 Unde gaudent,
 Matrem Dei Virginem;
 Nullus fingat,
 Quod attingat
 Ejus celsitudinem.

10.

Nemo dicet
 Quantum licet,
 Laudans ejus merita,
 Ejus cuncta
 Sunt creata,
 Ditioni subdita.

11.

Sed necesse,
 Quod prodesse
 Piis constat mentibus;
 Ut intendam
 Quod impendam
 Me ipsius laudibus.

12.

Quamvis sciam,
 Quod Mariam
 Nemo digne prædicet
 Tamen vanus
 Et insanus
 Est, qui eam reticet.

13.

Cujus vita
 Erudita,
 Disciplina coelica,
 Argumenta
 Et figmenta
 Destruxit hæretica.

14.

Hujus mores
 Tanquam flores
 Exornant Ecclesiam;
 Actiones
 Et sermones
 Miram præstant gratiam.

15.

Evae crimen
 Nobis lumen
 Paradisi clauserat;
 Haec dum credit
 Et obedit;
 Coeli claustra reserat.

16.

Propter Evam
 Homo saevam
 Accepit sententiam;
 Per Mariam
 Habet viam,
 Quae ducit ad patriam.

17.

Haec amanda
 Et laudanda
 Cunctis specialiter;
 Venerari
 Et precari
 Decet illam jugiter.

18.

Ipsam posco
 Quam agnosco
 Posse prorsus omnia;
 Ut evellat
 Et depellat,
 Quae sunt nobis noxia.

19.

Ipsa donet,
 Ut, quod monet
 Natus ejus, faciam;
 Et finita
 Carnis vita
 Laetus hunc aspiciam.

20.

O cunctarum
 Feminarum
 Decus atque gloria;
 Quam probatam,
 Et provectam
 Scimus super omnia.

21.

Clemens audi,
 Tuae laudi
 Quos instantes conspicias;
 Munda reos
 Et fac eos
 Bonis dignos coelicis.

22.

Virga Jessae,
 Spes oppressae
 Mentis et refrigerium;
 Decus mundi,
 Lux profundi
 Divini sacrarium.

23.

Vitae forma
 Morum norma,
 Plenitudo gratiae;
 Dei templum,
 Et exemplum
 Totius justitiae.

24.

Virgo salve,
 Per quam valvae
 Coeli patent miseris;
 Quam non flexit,
 Nec illexit
 Saeculi cupiditas.

25.

Gloriosa
Et formosa
David regis filia,
Quam elegit
Rex, qui regit
Et creavit omnia.

26.

Gemma decens,
Rosa recens,
Castitatis lilium;
Castum chorum
Ad polorum
Quae perducis gaudium.

27.

Actionis
Et sermonis
Castitatem tribue,
Ut tuorum
Meritorum
Laudes promam strenue.

28.

Opto nimis,
Ut inprimis
Des mihi memoriam,
Ut decenter
Et frequenter
Tuam cantem gloriam.

29.

Quamvis muta
Et polluta
Mea sciam labia;
Praesumendum,
Non silendum
Est de tua gloria.

30.

Virgo gaude,
Quia laude
Digna es praeconio:
Quae damnatis
Libertatis
Facta es occasio.

31.

Semper munda
Et foecunda
Virgo tu puerpera,
Mater alma
Velut palma
Virens et fructifera.

32.

Cujus flore,
Vel odore
Recreari cupimus,
Ejus fructu
Nos a luctu
Liberari credimus.

33.

Pulchra tota
Sine nota
Cujuscumque maculae,
Fac nos mundos
Et jucundos
Te laudare sedule.

34.

O beata,
Per quam data
Nova mundo gaudia,
Et aperta
Fide certa
Regna sunt coelestia.

35.

Per quam mundus
 Laetabundus
 Vero fulget lumine;
 Antiquarum
 Tenebrarum
 Offusus caligine.

36.

Nunc potentes
 Sunt egentes,
 Sicut olim dixeras;
 Et egeni
 Fiunt pleni
 Ut tu prophetaveras.

37.

Per te morum
 Nunc pravorum
 Relinquuntur devia:
 Doctrinarum
 Perversarum
 Pulsa sunt vestigia.

38.

Mundi luxus
 Atque fluxus
 Docuisti spernere:
 Deum quaeri
 Carnem teri,
 Vitiis resistere.

39.

Mentis cursum
 Tendi sursum,
 Pietatis studio;
 Corpus angī
 Motus frangi
 Pro coelesti praemio.

40.

Tu portasti
 Infra casti
 Ventris claustra Dominum
 Redemptorem;
 Ad honorem
 Nos reformes pristinum.

41.

Mater sancta,
 Sed intacta
 Genuisti filium,
 Regem verum,
 Atque verum
 Creatorem omnium.

42.

Benedicta
 Per quam victa
 Mortis est versutia;
 Destitutis
 Spe salutis
 Datur indulgentia.

43.

Benedictus
 Rex invictus,
 Cujus Mater crederis,
 Qui creatus
 Ex te natus
 Nostri solvit generis.

44.

Reparatrix,
 Consolatrix
 Desperantis animae,
 A pressura,
 Quae ventura
 Est malis, nos redime.

45.

Prome pete
 Ut quiete
 Sempiterna perfruar;
 Ne tormentis
 Comburentis
 Stagni miser obruar.

46.

Quod requiro
 Quod suspiro
 Mea sana vulnera,
 Et da menti
 Te poscenti
 Gratiarum munera.

47.

Ut sim castus
 Et modestus,
 Dulcis, blandus, sobrius,
 Pius, rectus,
 Circumspectus,
 Simultatis nescius.

48.

Eruditus
 Et munitus
 Divinis eloquiis,
 Et beatus
 Et ornatus
 Sacris exercitiis.

49.

Constans, gravis
 Et suavis,
 Benignus, amabilis,
 Simplex, purus
 Et maturus,
 Comis et affabilis.

50.

Corde prudens,
 Ore studens
 Veritatem dicere;
 Malum nolens,
 Deum colens
 Pio semper opere.

51.

Esto nutrix
 Et adjutrix
 Christiani populi;
 Pacem praesta,
 Ne molesta
 Nos conturbent saeculi.

52.

Salutaris
 Stella maris
 Salve, digna laudibus;
 Quae praecellis
 Multis stellis
 Atque luminaribus.

53.

Tua dulci
 Prece fulci
 Supplices et refove;
 Quidquid gravat
 Et depravat
 Mentis nostras, remove.

54.

Virgo gaude,
 Quod de fraude
 Daemonum nos liberas,
 Dignum vera
 Et sincera
 Deum carne generas.

55.

Illibata
Et dicata
Coelesti progenie,
Gravidata,
Nec privata
Flore pudicitiae.

56.

Nam quod eras,
Perseveras,
Dum intacta generas;
Illum tractans
Atque lactans
Per quem facta fueras.

57.

Mihi maestro
Nunc adesto
Dans perenne gaudium;
Dona quaeso
Nimis laeso
Optatum remedium.

58.

Commendato
Me beato
Christo tuo filio;
Ut non cadam,
Sed evadam
De mundi naufragio.

59.

Fac me mitem,
Pelle litem,
Compesce lasciviam;

Contra crimen

Da munimen

Et mentis constantiam.

60.

Nec me liget,
Vel fatiget
Saeculi cupiditas;
Quae obscurat
Et indurat
Mentes Deo subditas.

61.

Nunquam ira
Nunquam dira
Me vincat elatio,
Quae multorum
Fit malorum
Frequenter occasio.

62.

Ora Deum
Ut cor meum
Tua servet gratia;
Ne antiquus
Inimicus
Seminet zizania.

63.

Da levamen
Et tutamen
Tuum illis jugiter;
Tua festa
Sive gesta
Qui colunt alacriter. Amen.

Przekład polski

X. Arcybiskupa Hołowińskiego. ¹⁾

1.

Póki żyję
Niech Maryję
Co dnia wielbi dusza;
Niech pamięta
Na Jój święta
Jój się życiem wzrusza.

2.

W rozmyślaniu,
W podziwianiu
Zważ Jój chwałę wielką;
Nieustanną
Zów ją Panną
Boga-rodzicielką.

3.

Wielb Ją szczerze
Niech odbierze
Ciężkie winy brzemię;
Zwij w potrzebie,
Wichr żądz ciebie
Nie zwali na ziemię.

4.

Ta dziewica
Nam skarbnica
Dary Boże zlewa;
Ta królowa
W łasce chowa,
Błaskiem nas odziewa.

¹⁾ *Hymny kościelne*. Kraków 1856. Umieszczamy tu jeszcze najdawniejszy znany nam przekład Hymnu *Omni die X. Węgrzynowicza*: (*Melodya S. Kazimierza w Krakowie 1704*).

1.

Dnia każdego, Boga mego,
Matkę duszo wysławiaj:
Jój dni święte, sprawy wzięte
Z nabożeństwem odprawuj.

2.

Przypatruj się i dziwuj się,
Jój wysokości;
Zów Ją wielką Rodzicielką,
Błogą Panną w czystości.

3.

Kłaniaj onój, proś obrony,
Przeciw grzechów ciężkości;
Ku Niój oczy dla pomocy
Obracaj w nawalności.

4.

Osoba ta jest bogata
Dla nas w niebieskie dary:
Ta królowa dla nas chowa,
Światło łaski bez miary.

5.

Usta moje
Chwałę Twoję
Czczą Błogosławiona!
Ty stracone
W odrodzone
Zmieniasz płodem łona.

6.

O bez końca
Matce słońca
Niech brzmia pieśnią chwały;
Jój litoście
Ciagle głoście,
Roznieście w świat cały.

7.

Wszystko we mnie
Niech przyjemnie
Jój się chwali, święci;
Niech Dziewica
Wciąż zachwyca,
Wciąż będzie w pamięci.

5.

Mój języku, mów o szyku
I tryumfach téj Panny:
Która zmazy i urazy
Zolała przez płód nam dany.

6.

Bez przestania czyn śpiewania
Sławiąc świata Królową:
Jój przymioty, łaski, cnoty,
Sznuj myślą i mową.

7.

Wszystkie moje zmysły, swoje
Głosy w niebo wydajcie;
Pamięć onę, tak wslawionęj
Świętęj Panny wznawiajcie.

8.

Nie znajdziecie
Na tym świecie
Tak wzniosłej wymowy,
Co jój enocie
W swym polocie
Zrównałyby słowy.

9.

Matkę drogą
Pannę błogą
Każdy wielbić gotów;
Choć nie sądzi
Że wyrządzi
Cześć godną przymiotów.

10.

Lecz by chwala
Pomagała
Pić łaski rozkosze,
Myśleć trzeba
Co Téj nieba
Pani w cześć przynoszę.

8.

Acz prawdziwie nikt nie żywie
Tak szczęśliwy wymową.
By słodkimi hymny swemi
Zrównał z tą Białogłową.

9.

Cześć Jój dajmy wszystkie chwalmy
Że Pana Boga rodzi;
Zgola błądzi, kto tak sądzi
Że w Jój sławę ugodzi.

10.

Rzecz potrzebna (to jest pewna
U ludu nabożnego)
Wielbić pilnie i usłnie
Matkę Syna Bożego.

11.

Choć świat cały
Matki chwały
Nie odda w zapale,
Lecz szalony
I zgubiony
Kto milczy w jój chwale.

12.

Życiem swoim
Światło zdrojem,
Wzorem rajskiej cuoty,
Burzy płody
I dowody
Kacerskiej ślepoty.

13.

Obyczaje,
Kwiatów raje,
Kościoł zdobią w kwiecie;
Z jój zabawy
Słów i sprawy
Woń płynie po świecie.

11.

Choć wiem i ja, że Maryą
Godnie się nie wysławi;
Wszak wszelaki, łańdajaki
Co o Jój czci nie mówi.

12.

Którój żywot pełen czci, cnót
I niebieskiej nauki:
Wymyślone i zmierzone
Heretyckie starł sztuki.

13.

Postępkami, by kwiatkami
Wszystek Kościół przybrała,
Co czyniła, co mówiła,
Nam to na przykład dała.

14.

Ewa w dumie
Zamknąć umię
Raj dla śmiertelnika;
Ta, gdy słucha
Boga Ducha,
Wierząc raj odmyka.

15.

Za grzech Ewy
Spadły gniewy,
Śmierć ludzi zatracą;
Przez Maryję
Człowiek żyje
I do nieba wraca.

16.

Ozcić, szanować
I miłować
Tę Królowę nieba;
Wielbić, głosić
I wynosić
Ustawnie potrzeba.

14.

Nam Ewina pierwsza wina
Rajskie wrota zawarła;
Z innszėj miary, lepszej wiary
Ta nam Niebo otwarła.

15.

Ewy działki, wina matki
Odniosły potępienie.
Za Maryją, processyją
Idą już na zbawienie.

16.

Tę miłować i szanować,
Słuszną czym osobliwym,
Chwałę dawać nie przestawać,
I Jój służyć chętnym.

17.

Niech mię skłania
Przykazania
Syna strzedz statecznie;
Bym po zgonie
W światła łonie
Widział Boga wiecznie.

18.

Z téj Królowy,
Białogłowy
Czerpią blask i chwałę;
Odróżniana
Wyniesiona.
Nad stworzenie całe.

19.

Wzgląd łaskawy
Sług Twój sławy
Niech dzielnie wspomóż;
Zmyj z się zbrodnie
Niechaj godnie
Przyjmą dary Boże.

17.

Tę cześć muszę, której tusze
Wszystko może przyczyna:
Niech oddali, niech odwali,
W czym jest szkoda i wina.

18.

Niech ta sprawi, bym co prawł
Syn Jój, tego pilnował;
Potem z ciała tam gdzie chwała,
I z Bogiem się radował.

19.

O Wielebna i Chwalebna,
Wszech białychgłów ozdobo:
Wywyższona i wślawiona,
Nadewszystkich Królowo.

20.

Jessy kwiatku
Pociech datku,
I ucieczko błoga;
Świata mocy,
Światło w nocy,
Arko skarbów Boga.

21.

Wzór w pokorze,
Życia wzorze
Łaski Pańskiej składzie;
Cny Kościele
Boga w ciele,
Praywości przykładzie.

22.

Święta Panno,
Gwiazdą ranną
Świtasz na dzień w niebie;
Nie obraził
I nie skaził
Waż piekielny Ciebie.

20.

Słysz łaskawie, Ku Twój sławie
Sług ochotnych i zgodnych
Serca czyszcząc, w nich złe niszcząc,
Łaski Bożej czyn godnych.

21.

Tyś Jessego różyczka cnego;
Dusz pociecha w tęsknicy:
Krasa świata i poświata,
Tyś skarb Bożej Świątynicy.

22.

Twoja cnota, wzór żywota,
Pelen łaski, Świętości:
Zwać Cię mozem, Domem Bożym
Tronem sprawiedliwości.

23.

Córko nowa
Dawidowa,
Wdziękami bogata;
Wybrał Ciebie
Król na niebie,
Stworzyciel wszechświata.

24.

Perło droga,
Różo błoga
Lilii aniele;
Czyste chóry
W niebios dwory
Wiediesz na wesele.

25.

Niech cię sławię
W każdej sprawie,
W każdym mojem słowie;
Twe zalety
Są podniety
Ku świętej odnowie.

23.

Witaj Panno, której dano,
Klucze Raju i Nieba:
Coś węzową ztarła głowę,
Jako było potrzeba.

24.

Urodziwa, i prawdziwa,
Córko Dawida króla:
Tyś wybrana, jest od pana,
Co mu wszechmoena wola.

25.

Perło droga, Róża nowa,
I Lilia Czystości;
Chór Panieński, w on Niebieski
Wiediesz pałac wieczności.

26.

Przeto proszę,
Niechaj noszę
Pamięć Twoję w sobie,
Całe życie
Przyzwóicie
Nuąc chwałę Tobie.

27.

Choć splamionych,
Oslabionych
Ust niegodna chwała;
Lecz nie można,
By pobożna
Cześć Tobie nie brzmiała.

28.

Wszelkiej chwały
Godny cały
Żywot Twój i sprawy;
Twą przyczyną
Zmarłych winę
Wskrzesił Bóg łaskawy.

26.

Racz sprawami, i ustami,
Memi zawsze kierować:
Bym z ochoty, twojej Cnoty,
Chwałę mógł odprawować.

27.

Bardzo proszę, niech odnoszę
Dar pamięci takowej:
Bym Cię hojnie i przystojnie
Sławił, sercem i słowy.

28.

Acz zmażane i związane
Widzę być usta moje:
Wszak silenia, nie milczenia,
Na Chwałę trzeba Twoję.

29.

Zawsze czysta
I płodnista
Panna, Matka razem;
Owoc, kwiecie,
Społem plecie,
Palma jój obrazem.

30.

Kwiat jój roni
Urok woni,
Świat lubo oeuca;
Owoc błogi
Ciężar srogi
Win i łez nam zruca.

31.

Piękna cała
Zmaz nie miała,
Najświętsza w zapale;
Zrób nas czyste
I ogniste
W twój służbie i chwale.

29.

Ciesz się Panno, której dano,
Wszelkiej chwały być godną:
Z potępienia, do zbawienia,
Okazyją swobodną.

30.

Cna Dziewico, i Rodzico,
Pauno Syna Rodząca:
Matko godna palmo płodna,
Chociaż rodzisz, kwitnąca.

31.

Twą ślicznością i wonnością,
Ucieszyć się pragniemy:
Twym owocem, że nie płaczem,
Dano nam jest wierzyć.

32.

O szczęśliwa,
Z niej nam spływa
Nowa szczęścia rosa;
Wiarą świętą
Odemknęto
Dla ziemi niebiosą.

33.

Świat w udziale
Wziął wesele,
Nowy blask z Twój mocy;
Ciemność starą
Spędza wiarą
Zrzuca szatę nocy.

34.

Dziś mocarze
Są nędzarze
Jak brzmi Twoje słowo;
A ubogi
Skarb ma drogi
Przez Ciebie Królowo.

32.

Cudna śliczność, ani ją złość,
Najmniejsza nie skaziła:
Oczyść duszę, o to proszę,
By Cię pilnie chwaliła.

33.

Świat przez Ciebie, radość w Niebie
I na ziemi odbiera:
Bramy tańce, wprzód zawarte,
Nam przestrono otwiera.

34.

Umrzonym, odrodzonym,
Świat twym światłem jaśnieje,
Starych złości i ciemności,
Zaćmieniem nie truchleje.

35.

Win bezdroże
Przez Cię może
Człek zrzucić z grzechami;
Błąd przewrotny
I sromotny
Już larwą nie zmami.

36.

Zbytkiem świata,
Co ulata,
Uczysz gardzić szczerze;
Szukać Boga
Ciało wroga
Podbić w żywěj wierze.

37.

Myśłom zwroty
W górne loty
Wlewać pobożnością;
Zgnieść zepsucie,
Złamać chucie
Dla nieba miłością.

35.

Teraz możni, są dóbr próżni
Jakoś obiecowala:
A ubóstwo wszego mnóstwo
Ma coś prorokowała.

36.

Przez Cię płonne i skażone,
Zleczone obyczaje
A fałszywych, i błędlivych,
Nauk brzydkość ustaje.

37.

Świataś złości, i próżności,
Wzgardzać nas nauce:
Boga szukać, ciało lukać
By go złość nie tępiła.

38.

Nieskalana
Niosła Pana
W swój arki żywocie;
I obleka
Znowu czleka
W dawny blask przy cnocie.

39.

Rodzi Syna,
Lecz jedyna
Blaskiem dziewic strzela;
Królów Króla
W sobie stula,
Świata Stworzyciela.

40.

Śmierci karta
Przez Cię zdarta,
Bądź błogosławioną!
Zrozpaczonym
I zginionym
Wraca raj two łono.

38.

Myśl ku górze, wieść po sznurze
Rozmyślania Boskiego:
Ciało morzyć, chuci korzyć,
Dla Królestwa wiecznego.

39.

Tyś w czystości, swych wewnątrzności,
Chrysta Pana nosiła
Zbawiciela: byś wesela,
I cził nas nabawiła.

40.

Matka ista, jednak czysta,
Zrodziłaś Święte Plemię:
Króla tego, co z niszczego (sic)
Stworzył Niebo i Ziemię.

41.

Król waleczny,
 Bóg przedwieczny
 W Syna Ci się zmienia;
 Lecz nam dany,
 Nam zesłany
 Dla świata zbawienia.

42.

Gdy grzech wini,
 Naprawczyni
 I Pocieszycielko!
 Złym gotową
 Kaźń surową
 Oddal łaską wielką.

43.

Błagam Ciebie,
 Bym pił w niebie
 Pokój szszęścia rzeki;
 Niech katusze
 Biedną duszę
 Nie dręczą na wieki.

41.

Błogosławna, przez Cię dawna,
 Zdrada śmierci zgładzona:
 A w zwątpieniu, o zbawieniu,
 Nadzieja przywrócona.

42.

Błogosławmy, wychwalajmy,
 Króla chwały sławnego:
 Matka Jego, powiła go
 Dla zbawienia ludzkiego.

43.

Naprawienie, pocieszenie,
 Dusze rozpaczającej:
 Zbaw ciężkości, nam za złości,
 Upadek gotującej.

44.

Rany moje
 Niech zagoję,
 Żebrzę o Dziewico;
 Głos mój duszy,
 Niech Cię wzruszy
 Obdarz łask skarbnią.

45.

Bym był skromny
 Na Cię pomny,
 Czysty i pobożny;
 Słodki, prawy,
 Trzeźw, łaskawy
 Bez obłud ostrożny.

46.

Wynuczony
 Uzbrojony
 Prawdą objawienia;
 W sobie trwożny,
 Lecz zamożny
 We święte ćwiczenia.

44.

Módl się proszę, niech odnoszę,
 Odpoczynek swój wiecznie,
 Bym srogiego, piekielnego,
 Ognia, mógł ująć koniecznie.

45.

Czego żądam, niech oglądam,
 Zlecze me rany, Maria:
 W mym żądaniu, w mym wołaniu,
 Niech Cię głos mój nie mija.

46.

Bym w czystości, i skromności,
 Ludzkość, trzeźwość zachował:
 Żył uważnie, i nabożnie,
 A szczerościem miłował.

47.

Prosty, stały
I dojrzały,
Poważny, wstydlivy,
Miły, cichy,
I bez pychy,
Pokorny, cierpliwy.

48.

Sercem baczny,
Prawdą znaczny,
Niech mię fałsz nie płami;
Złem gardzący,
Boga czczący
Dobremi sprawami.

49.

Bądź piastunką
Opiekunką
Twoich sług żywota;
Zlój pokoje,
Niech, co Twoje,
Świat burzą nie miota.

47.

Bym ćwiczony, opatrzony,
Pańskich słów mandataми:
Bogobojnie i przystojnie,
Szedł świętymi ścieżkami.

48.

Wesoł zawsze, skromny także,
Łaskawy, wstrzemięźliwy:
Prosty, stały, doskonały,
Pokorny, i cierpliwy.

49.

Bym bez zdrady w uściche, prawdy
Nauczył się zachować:
Grzech porzucił, siebie zucił,
Boga z serca miłować.

50.

Gwiazdo morza,
Ty łask zorzo
Godna wszelkiej chwały;
Blask jak błądy
Gwiazd gromady,
Przy Tobie zciemniały.

51.

Modły Twemi
Dzieci ziemi
Ogrzēj w zimnym świecie;
Weź to Pani,
Co nas rani,
Co psuje i gniecie.

52.

Bądźże rada
Czarta zdrada
Przez Ciebie zniszczona;
Gdy Bóg szczerze
Ciało bierze
Wśród Twojego łona.

50.

Bądź obroną, i ochroną,
Panno ludu wiernego:
Życz pokoju, broń od boju,
Zamieszania świeckiego.

51.

Morska gwiazdo, pociech gniazdo
Majestacie zacności:
Gwiazdy wszelkie, światło wielkie
Gasną przy twój jasności.

52.

Modły swemi gorącemi
Ciesz i wspieraj proszące:
Znieś ciężary, z każdej miary,
Duszy naszej szkodzące.

53.

Święta, czysta,
Lecz płodnista
Niebem na tym świecie,
Choć brzezienna,
Lecz niezmienna,
W swym dziewiczym kwiecie.

54.

To co było,
Oświeciło
Brzemię Twego łona;
Karmisz tego
Małuczkiego,
Coś przezeń stworzona.

55.

Proś jedyna
Za mną Syna
Przy śmierci i w życiu;
Niech nie zginę,
A wypłynę
W tém świata rozbiciu.

53.

Bądź wesola, któraś zgola,
Od czarta nas zbawiła:
Gdyś prawdziwie, nie wątpliwie
Boga w ciele zrodziła.

54.

Nie wzruszona, a uczczona,
Niebieskiem pokoleniem;
W podłość zaszła, a nie zgasa,
Czystość tym porodem.

55.

Bo zrodziwszy Panną bywszy,
Zostałaś, czymś była:
Stwórcę swego wcielonego,
Mlekiem swym karmiła.

56.

Daj łagodność,
Spędź niezgodność,
W chuci wstrzymuj ciało;
Przeciw zbrodniom,
Daj przechodniom
Wsparcie i myśl stałą.

57.

Niech odlata
Miłość świata
Ze swemi kajdany,
Bo z kamienia
I zacięcia
Umysł jej poddany.

58.

Niech wylewu
Dumy, gniewu,
Nie zna moja dusza;
Z ich przyczyny
Mnóstwo winy,
Mnóstwo bięd się wzrusza.

56.

Chrystusowi, Synaczkowi,
Twemu zaleć mnie pilnie:
Bym nie zginął lecz wypłynął,
Z toni świata usilnie.

57.

Daj w cichości, daj w czystości,
Daj mi życie spokojne:
Przeciw złości, w stateczności,
Daj mi cnoty przystojne.

58.

Niech nie wiąże, Świata Xiąże,
Myśli mój ku swój woli:
Bo w zaćmienie, zatrudnienie,
Wiedzę kto mu pozwoi.

59.

Proś Królowo,
Niech mię słowo
Strzeże w łasce wiary;
By kąkołu
W serca polu
Nie posiał wróg stary.

60.

Daj ulżenie,
Wspomożenie
Twym sługom obficie;
Co gorliwie
Czczą prawdziwie
Twe święta i życie.

Jest to ten sam hymn z mało znaczącemi waryantami, jaki drukowany był w dziele X. Świącieckiego w 1604 roku, a z niego przedrukowany przez Bollandystów w roku 1668, przy żywocie Ś. Kazimierza. ¹⁾

Po tym hymnie następuje niby homilia z różnych wyjątków z pism Ojców Kościoła stworzona, a stanowiąca niejako promienistą apoteozę Matki Boskiej, jako Najświętszój Panny.

Ona to była wzorem cnót, do których przykładał się nasz Święty młodzian; a mianowicie pokory, wstrzeżliwości i anielskiej czystości, które Mu zjednały koronę niebieską.

Homilię tę, która jest drugą częścią modlitwy Ś. Kazimierza do Najświętszój Panny, podajemy w texcie

59.

Niech gniewliwie i chełpliwie,
Sobie nie postępuję:
Gdyż do złego z źródła tego
Pochop być upatruję.

60.

Przyczynami, modlitwami
Racz strzedz sereń mego:
By czart stary, z jakiej miary,
Nie wsiął kąkołu swego.

61.

Ty każdego ratuj tego,
Sprawując go szczęśliwie:
Kto pamięta na Twe święta,
Ktoć rad służy chętnie. Amen.

¹⁾ *Theatrum S. Casimiri*. Wilno 1604.

łacińskim wiernie przepisany z rękopisu Macieja z Jawornika, a także w przekładzie naszym po polsku. ¹⁾

Omnes gentes attendite ad tam pulchrum spectaculum: Deo gratias agite qui sic dilexit populum; Marie formamque sumite que virtutis est speculum. Virgo sancta templo data, post facta est Dei templum. Templum est plebs Deo grata, Marie sequens exemplum.

„Primum discendi incitamentum nobilitas est magistri ²⁾ deinde merces laboris; merces autem laboris optimi sunt fructus beatitudinis.“

„Omnis gloria ejus filie regis abintus,“ ³⁾ regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsi propter amorem Domini mei Jesu Christi.

Super salutem et omnem pulchritudinem dilexi sapientiam Jesu Christi filii Dei Patris.

Prima Marie virtus est fundamentum omnium virtutum humilitas ipsa de qua gloriatur dicens: „quia respexit humilitatem ancille sue, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes,“ ⁴⁾ Non deliciarum odores Sancta Maria, sed divine gracie redolebat spiramenta.

Erat quidem progenita stemmate regali, sed erat pauper stipendio temporali, pauper mundanis rebus, sed re-

¹⁾ Porównanie tej homilii z pismami Ojców Kościoła winniśmy uprzejmiej pomocy X. Kanonika Henryka Kossowskiego Rektora Akademii Duchownej w Warszawie.

²⁾ S. Ambrosii de Virginibus Lib. II. c. II. v. 7.

³⁾ Psalm. XLIV v. 14.

⁴⁾ Evang. secundum S. Lucam C. I. v. 48.

ferta divinis muneribus; intantum pauper ut agnum, qui pro peccato in purificationem offerebatur, non haberet.

Siquidem et ipse filius Dei „paulo minus ab angelis minoratus,“ ¹⁾ pro nobis etiam egenus factus est ut nos sua paupertate ditaret.

„Beati pauperes Spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum.“ ²⁾ O beata paupertas que nos divites reddidit, felix inopia que locupletes nos effecit.

Bona virginitas in Maria que sexum utrumque non solum a crimine absolvit, verum etiam ad gratiam provocavit. Nam quicquid in ea gestum est, totum puritas et gracia fuit, totum misericordia et justicia que de celo prospexit. Omnes virgines ad cultum virginitatis excolende per eius advocantur exemplum.

Oportet universos Christicolas inter fluctus huius seculi remigantes attendere maris Stellam, hanc que summo cardini Deo proxima est; et respectu exempli eius cursum vite dirigere.

Quod qui fecerit, non iactabitur vane glorie vento, nec frangetur scopulis adversorum, nec absorbetur scillea voragine voluptatum, sed prospere veniet ad portum quietis eterne.

„In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis“ ³⁾ „Sit igitur“ ⁴⁾ vobis tanquam in imagine descripta vita Marie, ex qua velut speculo refulget species castitatis et forma virtutis; hinc sumite exempla vivendi, ubi tanquam in exemplari

¹⁾ Confer Epistolam B. Pauli ad Hebraeos c. II. v. 7.

²⁾ Evangelium secundum Matth. C. V. v. 3.

³⁾ Liber Sapientiae C. I. v. 4.

⁴⁾ „Sit igitur usque ad verba: *disciplina est*“ S. Ambrosii De Virginitibus Lib. II. c. II.

magisteria expresso probitate, quid corrigere, quid effingere, quid tenere debeatis ostendet.

Comissatrix nunquam aut vinolenta fuit, non levis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum auditrix. Nunquam super virum evexit oculum nec infixit aspectum. ¹⁾

„Virgo erat non tantum corpore sed etiam mente, que nullo doli ambitu sincerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbo gravis, animo prudens, loquendi parcius, legendi studiosior. Non in incerto divitiarum, sed in prece pauperis spem reponens, intenta operi, verecunda sermone arbitrium mentis non hominis sed Deum querere; nullum ledere, bene velle omnibus, assurgere maioribus natu, equalibus non invidere, fugere iactanciam, rationem sequi, amare virtutem.

„Quando ista vel vultu lesit parentes, quando recessit a propinquis, quando fastidivit humilem, quando irrisit debilem, quando vitavit inopem? eos solos solita cetus virorum invisere quos misericordia non erubesceret, nec quos preteriret verecundia. Nihil torvum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum. Non gestus fraccior, non incessus solucior, non vox petulancior, ut ipsa corporis species simulacrum fuerit, mente et figura, probitatis. ²⁾

„Quid exequar beate Marie ciborum parsimoniam, officiorum redundanciam; alterum ultra naturam superfuisse; alterum pene ipsi nature defuisse. Illic nulla intermissa temperancia, hic congeminatus ieiunio dies, et si quando reficiendi surrexisset voluntas, cibus plerumque

¹⁾ Locus hic in s. Ambr. op. de Virg. desideratur.

²⁾ In S. Ambrosii op. de Virgin. sequitur: Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci etc.

obvius qui mortem auferret, non delicias ministraret. Dormire non prius cupiditas quam necessitas fuit; et tamen cum quiesceret corpus, vigilabat animus, qui frequenter in sompnis aut lecta repetit, aut sompno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerenda pronunciat.“

„Prodire domo nescia nisi cum ad ecclesiam conveniret, et hoc ipsum cum parentibus aut propinquis. Domestico operosa secreto, forensi stipata comitatu; et nullo meliore tum sui custode, quam se ipsa, que incessu aspectuque venerabilis, non tam vestigium pedis attolleret, quam gradum virtutis attolleret. Et cum alios habebat virgo membrorum suorum custodes, morum suorum se habebat ipsa custodem, quoniam quicquid egit disciplina est.“

„Signum magnum apparuit in celo: mulier amicta sole et luna sub pedibus eius“ ¹⁾ Licet de presenti ecclesia ad intelligendum, prophetice visionis series ipsa demonstret, tamen non inconvenienter Marie videtur tribuendum. Nimirum ea est que velut alterum solem induit sibi, ut quemadmodum ille super bonos et malos indifferenter oritur, sic ipsa quoque non discutit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam prebet; omnium quoque necessitates amplissimo quodam miseratur affectu; nam et defectus omnis sub ea est; et quicquid fragillitatis seu corruptionis, excellentissima quadam sublimitate excedit.

Quis autem misericordie tue, o benedicta, longitudinem et latitudinem, sublimitatem et profundum queat investigare. Nam longitudo misericordie tue usque in novissimum diem invocantibus te subvenit universis. Latitudo misericordie tue replet orbem terrarum; ut tua quoque

¹⁾ Apocalipsis B. Joannis C. XII. v. 1.

misericaordia plena sit omnis terra, sic et sublimitas misericordie tue civitatis superne invenit restaurationem; et profundum misericordie tue sedentibus in tenebris et umbra mortis obtinuit redemptionem. Per te enim celum repletum est, infernus evacuatus, instaurate ruine, celestis per seculum expectantibus miseris, vita perdita data:

Deus Rex noster ante secula operatus est salutem in medio terre, in utero videlicet Marie Virginis, que mirabili proprietate terre medium appellatur. Ad illam enim sicut ad medium, sicut ad archanum Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negocium seculorum, respiciunt, et qui in celo habitant et qui habitant in inferno, et qui nos precesserunt et nos qui sumus et qui sequantur „*et nati natorum, et qui nascentur ab illis.*“ ¹⁾

Amplectamur vestigia Marie, fratres, et devotissima supplicatione beatis illis pedibus provolvamur. Teneamus eam, nec dimittamus donec benedixerit nobis, potens est enim.

Curemus ergo et cum eius veneracioni interesse cupimus vestimentis humilitatis appareamus et caritatis amictu induti, illi servire studeamus. Non nos invidia torqueat, non ira dilaniet, non immundicia polluat; nec non cupiditas a nobis ipsis excludatur, non seculi tristitia exurat, non prosperitas deripiat, non superbia inflet; ut cum nos virtutibus ornatos, charitate coniunctos, humilitate fundatos, castitate preditos, sue interesse laudacioni perspexerit, ardencius nobis subvenire festinet apud filium suum Dominum et Salvatorem nostrum.

Quid ad Mariam trepidet accedere humana fragillitas? Nichil est austerum in ea, nichil terribile; tota suavis est.

¹⁾ Virgilii Aeneidos Lib. III. v. 97.

Revolve diligencius evangelice historie seriem, etsi quid increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurreret in Maria, de cetero suspectam eam habeas et accedere verearis. Omnibus, omnia facta est sapientibus et insipientibus copiosissima charitate debita esse se fecit, omnibus misericordie sinum apperuit; ut de plenitudine eius accipiant universi, captivus redemptionem, eger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, angelus leticiam. Denique Trinitas gloriam, filii persona carnis humane substantiam; ut non sit, „*qui se abscondat a calore eius*“. ¹⁾

Propterea carissimi, quia iter salutis nostre in laudibus est salvatoris, hortor vos, nolite cessare a laudibus Marie. Et si virgo es, gaude quia meruisti esse quod laudas; et si continens, venerare et lauda, quia non aliunde constat ut possis esse continens, quam ex gracia Christi, que fuit plenissime in Maria quam laudas. Et si in coniugio aut peccatis, nichilominus confitere et lauda, quia inde misericordia omnibus profluxit et gracia. Et quamvis non sit „*speciosa laus in ore peccatoris*“, ²⁾ noli cessare quia inde promittitur sibi venia unde et omnibus, ut laudes.

Ceterum frater; quicquid illud est quod offerre preparas, Marie commendare memento, ut eodem alitu ad largicionem graciae, gracia redeat quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, ut sine hoc aqueductu infunderet gratiam prout vellet; sed voluit tibi vehiculum providere, forte enim manus tue aut sanguine plene erant, aut infeste muneribus, quum non eas ab omni munere excussisti. Itaque modicum istud quod offerre desideras, gratissimis

¹⁾ Psalm. XVIII. v. 7.

²⁾ Ecclesiast. XV. 9.

illis et omni acceptione dignissimis Marie manibus offerendum tradere cura, si vis non timere repulsam. — Beata et gloriosa Virgo semper genitrix Dei Maria, templum Domini, sacrarium Spiritus Sancti, virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum, populum Dei faciendo monebat spernere perituri luxum seculi, a lenacis ¹⁾ mortalis nature declinare, carnis pudiciciam cum virginitatis honore intra cordis hospicium observare. Eamque omnium virtutem reginam fructum salutis perpetue sociam esse angelorum suis affirmabat exemplis. ²⁾

Przekład polski.

Wszystkie narody spoglądajcie na tak piękny widok. Dzięki składajcie Bogu, który lud swój tak ukochał! Bierzcie wzór z Maryi, która jest cnoty zwierciadłem. Dziewica Święta do Kościoła oddana, stała się Kościołem Bożym. Kościołem jest lud Bogu miły, który naśladuje przykład Maryi.

Pierwszą podniętą do nauki jest zacność mistrza, dalej nagroda pracy; nagrodą zaś pracy doskonałej, są owoce błogosławieństwa.

¹⁾ lenociniis.

²⁾ Oprócz cytowanych wyjątków z dzieła ś. Ambrożego, „*De Virginibus*“: ustęp „*Curemus ergo*“ ... a mianowicie od słów: „*Non nos invidia*“, zdaniem uczonego X. Rektora Kossowskiego, bardzo przypomina tego Ojca Kościoła. — Wiele innych miejsc przypomina znowu ś. Bernarda, np. ustęp: „*Dona Virginitas*“, albo drugi przy końcu: „*Ceterum frater*“ ... w którym wyraz „*aqueductus*“, przywołuje na pamięć kazanie tego Ojca Kościoła o Najświętszej Pannie, pod tytułem: „*De aqueductis*“.

„Wszystka chwała téj córki Królewskiej wewnątrz.“ ¹⁾
 Królestwem świata i wszelką okazałością życia doczesnego
 wzgardziłam dla miłości Pana mego Jezusa Chrystusa.
 Nad zdrowie i wszelką piękność ukochałam mądrość Je-
 zusa Chrystusa Syna Boga Ojca.

Pierwszą cnotą Maryi jest fundament wszystkich cnót,
 pokora; ta sama którą się ona chlubi, powiadając: „Iż
 wejrzał na niskość służebnice Swojej, abowiem otąd
 błogosławioną mię zwać będą wszystkie narody.“ ²⁾

Nie rozkoszy wonie wydawała z siebie Marya, ale
 zapach łaski Bożej. Zrodzona była bowiem z rodu Kró-
 lewskiego, ale ubogą była w doczesne zasoby; ubogą była
 w ochędóstwo światowe, ale obfitowała w dary Boże;
 tak ubogą była, iż nie miała nawet jagnięcia na ofiarę
 za grzechy w uroczystość Oczyszczenia.

Wszakże i sam Syn Boży, „mało co mniej od anio-
 łów umniejszony“ ³⁾ dla nas ubogim został, aby nas ubó-
 stwem Swojém wzbogacić.

„Błogosławieni ubodzy duchem, abowiem ich jest
 królestwo niebieskie.“ ⁴⁾ O błogosławione ubóstwo co nas
 bogatemi uczyniło! Szczęśliwa nędza co nas zrobiła do-
 statniemi!

Doskonale to dziewictwo Maryi, które jedną i drugą
 pleć nietylko od grzechu wybawiło, ale jeszcze do łaski
 przywiodło. Albowiem wszystko co się w Niój dokonało,
 było tylko czystością i łaską; miłosierdziem i sprawiedli-
 wością która zejrzała z nieba. Wszystkie panny przykład
 Jój przyzywa do wytrwania w enocie panieństwa.

¹⁾ Psalm XLIV. w. 14ty.

²⁾ Ewangelia Ś. Łukasza R. I. w. 48.

³⁾ Porównać List Ś. Pawła do Żydów R. 2 w. 7.

⁴⁾ Ewangelia Ś. Łukasza R. V. w. 3.

Wszyscy Chrześcianie, którzy po falach doczesności wiosłują, powinni wpatrywać się w *Gwiazdę morską*, która najbliższą jest Zenitu, to jest Boga; a więc za Jój przykładem bieg życia swojego urządzić.

Kto tak uczyni nie będzie miotany wichrem próżnej sławy, ani się rozbije na szkopułach przeciwnej fortuny, ani się da pochłonać skalistej przepaści rozkoszy; ale przybije szczęśliwie do portu wiecznego spoczynku.

„Abowiem w złośliwą duszę nie wnijdzie mądrość, ani będzie mieszkać w ciele grzechom poddaném. ¹⁾”

²⁾ Niechże żywot Maryi będzie nam obecny jak w obrazie z któregooby jakby ze zwierciadła odbijały się świetność czystości, i obraz cnoty. Ztamtąd bierzcie przykład życia, gdzie jakby we wzorze z mistrzowską doskonałością wyrobionym, okazuje się co poprawić, co wykształcić, czego się trzymać należy.

„Bankietniczką nigdy nie była, ani do pijaństwa skłonną, ani płochą, ani krotofilną; szpetnych wyrazów nie śpiewała nigdy, ani im się przysłuchiwała. Nigdy oczu nie podniosła na mężczyznę, ani wózek w niego wlepiła.

„Dziewicą była nie tylko ciałem ale i umysłem. Nigdy podstępem chytrłości nie kalala szczerego uczucia. Sercem pokorna, była poważna w mowie, umysłu roztropnego, w słowach oszczędna, rozmiłowana w czytaniu. Nie na bogactwie niepewném, ale na modlitwie ubogiego opierała swe nadzieje. Przy pracy pilna, wstydliva w mowie, myśli swych sędzią Boga mieć chciała a nie ludzi, nikogo nie obrażała, wszystkim dobrze życzyła, szanowała star-

¹⁾ Księga mądrości R. I. w. 4.

²⁾ Cały ustęp aż po słowa: *jest mądrością (disciplina)* wyjęty jest ze Ś. Ambrożego *De Virginitibus* Lib. II.

szych, równieśnikom nie zazdrościła; wystrzegła się chępliwości, była posłuszną rozsądkowi, miłowała cnotę.

„Kiedyż, choćby obliczem nawet obraziła rodziców? kiedyż opuściła krewnych, kiedyż wzgardziła nędzarzem, lub wyśmiała kalękę, albo unikała biednego? Takie tylko zgromadzenia mężkie odwiedzać zwykła, którychby się nie powstydzilo miłosierdzie, a którychby skromność nie musiała pominąć.

„Nie posępnego we wzroku, żadnej zuchwałości w rozmowie, ani bezwstydu w ruchach. Ani gest dobitniejszy, ani chód swobodniejszy, ani dźwięk mowy swawolniejszy niżeli potrzeba, aby cała Jój postać, ciałem i duszą była wyobrażeniem zacności.

) „Mamże wysławiać Najświętszej Maryi Panny umiarkowanie w jedzeniu a nadmiar w spełnianiu obowiązków? Jedno było jakby nadprzyrodzone; drugiego niedostawało niemal samej przyrodzie. Tam w niczem nie zaniedbane pomiarkowanie, tu dzień podwojony postem; a jeśli kiedy obudziła się żądza pokarmu, to taki tylko był pokarm na dorędziu, który od śmierci głodowej ochrania, ale nie przysparza rozkoszy. Nigdy chęć do snu nie wyprzedzała potrzeby snu; a nawet kiedy ciało spoczywało, duch czuwał, i częstokroć we śnie powtarzał rzeczy czytane, albo do końca doprowadzał snem przerywane, albo rozporządzone wykonywał, albo wykonać się mające wygłaszał.

) Z tego miejsca w dziele Ś. Ambrożego czerpał wymowny i światły Arcybiskup Mohylewski ś. p. X. Ignacy Hołowiński, w ostatniem kazaniu przed śmiercią, miłanem w Petersburgu w kościele Dominikańskim Ś. Katarzyny, na uroczystość Zwiastowania N. Panny. Porówn. *Kazania X. Hołowińskiego*. Kraków 1857 p. 466.

„Nie wychodziła z domu chyba do kościoła, i to z rodzicami lub krewnymi. Pracowita w domowej zaciszy, na ulicy licznym otoczona bywała orszakiem; a nikt tam lepszym stróżem Jój nie był, niż Ona sama, powagi pełna w chodzie i z wejrzenia, tak że wrażając ślady swój nogi, zdawała się na stopnie cnoty wstępować. A jeżeli miała dziewica stróżów osoby swojej, to obyczajów sama była stróżem; wszystko bowiem co tylko czyniła, jest mądrością (disciplina).“

„I ukazał się znak wielki na niebie: niewiasta obleczona w słońce a xieżyc pod Jój nogami.“ ¹⁾ Lubo następstwo proroczego widzenia dowodzi, że się to ma rozumieć o dzisiejszym Kościele; słusznie jednak może się odnosić i do Maryi Panny. Ona to niby drugie słońce na siebie obleka; bo gdy to wschodzi zarówno dla złych jak i dla dobrych, tak téż i ona nie rozbiera nieczyich zasług, ale dla wszystkich najmiłościwsza, wszystkie nędzy miłosierdziem bez granic lituje. Wszelki niedostatek do Niój należy; a cokolwiek jest ułomności albo skazitelnosci, wszystko to jakby siłą wyborną swój najwyższej Świętości przewyższa.

Któż zatem, o Błogosławiona, miłosierdzia Twojego rozciągłość, przestronność, wyniosłość i głębokość wysłedzić zdoła? Albowiem rozciągłość miłosierdzia Twego do dnia dzisiejszego wszystkim wzywającym Ciebie wystarcza. Przestronność miłosierdzia Twego zapełnia świat cały; a gdy ziemia cała pełna jest miłosierdzia Twojego, wyniosłość Twego miłosierdzia wzięła się do odnowienia Królestwa Niebieskiego; a głębokość miłosierdzia Twego, siedzącym w ciemnościach i w cieniach śmierci, wyrobiła odkupienie.

¹⁾ Objawienie Ś. Jana R. XII. w. I.

Przez Ciebie więc niebo jest zapełnione, piekło opróżnione; co upadło podniesione, a stracony żywot niebieski oddany nędzarzom oczekującym nań od wieków. Bóg, król nasz, przed wiekami zarządził zbawienie nasze w środku ziemi, to jest w żywocie Maryi Panny, który dziwnym przymiotem nazywa się środkiem ziemi. Na Nią bowiem spoglądają jakby na środek i na tajemnicę Boga, jakby na przyczynę wszech rzeczy, jak na pracę wieków, i ci, którzy niebo zamieszkują, i którzy w piekle mieszkają, i którzy nas poprzedzili, i my, którzy dziś jesteśmy i ci, którzy po nas przyjdą *i synowie ich synów i ci którzy się z nich narodzą.* ¹⁾

Całujmy ślady nóg Maryi, bracia, i z pobożną modlitwą rzucajmy się pod Jój błogosławione stopy. Trzymajmy się Jój i nie puszczajmy dopóki nas nie pobłogosławi; albowiem moc jest przy Niój.

Starajmy się zatem, kiedy chcemy Jój cześć oddawać, stawić się na Jój usługi w odzieniu pokory i w szatach miłości. Niech nas zawiść nie dręczy, ani gniew szarpie, ani plami nieczystość; niech chciwość z nas się nie nągrawa, ani smutek doczesny nas pali, ani pomyślność unosi, ani pycha odyma; aby, kiedy nas Ona zdobnych w cnoty, połączonych miłością, wzmocnionych pokorą, ozdobionych czystością ujrzy czynnemi dla Jój chwały, goręcej prosiła o wspomóżenie dla nas, Syna Swego Pana i Zbawiciela naszego.

Czemuż ułomność ludzka obawia się przystępu do Maryi? Nie surowego w Niój niema, nie strasznego, ze wszystkim jest wdzięczna. Przewartuj pilnie porządek dziejów Ewangelii; a jeślibyś jakie łajania, jaką surowość

¹⁾ Wirgiliusza Eneida XIcg. III. w. 98.

jeźliby znak choćby najlżejszego oburzenia pokazał się na Maryi, miej Ją w posądzeniu o resztę i lękaj się zbliżać się do Niej.

Dla wszystkich jest wszystkiém; dla mądrych i dla nieuków przeznaczyła najobfitsze skarby miłości; dla wszystkich otworzyła łono miłosierdzia Swego; tak, iż z obfitości jego odbierają wszyscy: więzień odkupienie, chory wyzdrowienie, strapiony pociechę, grzesznik przebaczenie, sprawiedliwy łaskę, anioł wesele. Trójca na koniec odbiera chwałę, Osoba Syna substancję ciała ludzkiego; aby niebyło nikogo „ktoby się mógł zakryć od gorącości Jój“. ¹⁾

Przeto, najmilszy ponieważ drogą zbawienia jest cześć oddana Zbawicielowi, napominam was, abyście nieprześcannie czcili Maryę. Jeżeliś jest w stanie dziewiczym, raduj się z tego, żeś zasłużył być tém czemu cześć oddajesz; a jeśli powściągliwym jesteś, czcij i uwielbiaj, albowiem oczéwistem jest iż nie inaczej możesz być powściągliwym, jak tylko z łaski Chrystusa, a ta najzupełniejszą była w Maryi której cześć oddajesz. A jeżeli jesteś w stanie małżeńskim, albo znajdujesz się w stanie grzechu, wyznawaj także i uwielbiaj, albowiem ztąd wypływa dla każdego miłosierdzie i łaska. A lubo „nie jest piękna chwała w uściech złośliwego“ ²⁾ nie przestawaj chwalić, bo ztąd obiecanie jest przebaczenie tobie zkađ i wszystkim, gdy będziesz cześć oddawał.

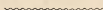
Nakoniec, bracie, cokolwiek jest co przygotowujesz na ofiarę, pamiętaj poruczyć to Maryi, aby przez tę samą karmicielkę, do dawcy łaski powróciła łaska, przez którą wpłynęła. Mocen był oczéwiście Pan Bóg, bez tego wo-

¹⁾ Psalmy R. XVIII. w. 7.

²⁾ Ecclesiast. XV. 9.

dociągu, łaskę wedle woli Swojej zlewać, ale chciał Ci ten kanał (vehiculum) dać. Wszak może ręce twoje albo krwią zbroczone były, albo kubanami zmazane, których nie zdołałeś całkiem z rąk otrząsnąć; a więc to maluczkie, co chcesz ofiarować, postaraj się aby ofiarowane było przez najwdzięczniejsze i najdostojniejsze ręce Maryi; jeśli chcesz pewnym być przyjęcia.

Błogosławiona i chwalebna, zawsze Panna a Bogarodzica Marya, Kościół Boży, Świątynia Ducha świętego, Dziewica przed porodem, Dziewica w porodzie, Dziewica po porodzie, czynem nauczala lud Boży gardzić zbytkami świata, odwracać się od nabechtań śmiertelnej natury, wstydlivość ciała wraz z chlubą dziewictwa w gościnę do własnego serca przyjmować; — a że jest wszystkich cnót Królową, ¹⁾ owocem wiecznego Zbawienia, i towarzyszką aniołów, własnym stwierdzała przykładem.

Kilka lat pierwój nim tę *modlitwę Ś. Kazimierza do N. Panny* przepisywał sobie na zamku Krakowskim Masyonarz Katedralny i Notaryusz publiczny, Maciej z Jawornika; a mianowicie 23 Listopada 1520 r., Legat Papiezki Zacharyasz Ferreryusz Biskup Gardyjski, ukończył w Wilnie proces Kanoniczny Królewicza Kazimierza, w assystencyi Jana z Xiążąt Litewskich Biskupa Wileńskiego, Jana Filipowicza Biskupa Kijowskiego i Jakóba Biskupa Kaffy, Kanoników Wileńskich. ²⁾

Opisując żywot Świętego Królewicza, Legat Papiezki nie zapomina o: „tój niesłychanej pobożności, jaką ku

¹⁾ Wstydlivość.

²⁾ Legat ten wysłany był z Rzymu 15 Września 1519 r. przez Papieża Leona X. na prośbę Zygmunta I. Króla Polskiego Ob. *Tomiciana* T. 5. str. 187.

Matce Bożej pałał;“ pozdrawiając Ją codziennie piękną *modlitwą*, którą sam w *hexametrach* ułożył, którą *widzieliśmy*; a w misternym wątku zamykała wszystkie niemal tajemnice Wcielenia Pańskiego. ¹⁾

Zdawałoby się, że opowiadanie to Legata nie może się odnosić do hymnu *Omni die dic Marie* gdyż ten ani w *hexametrach* jest ułożony, ani zawiera w sobie tajemnic Wcielenia Pańskiego. Że jednak hymn ten należał do modlitwy Królewicza Kazimierza na cześć N. Panny, dowodzi rękopis Macieja z Jawornika pisany w Krakowie od 1521 do 1526 roku. X. Grzegorz Świącicki Kanonik Wileński opisując obrzęd podniesienia zwłok Świętego Królewicza w Wilnie w roku 1604, wspomina o modlitwie codzienną na cześć N. Panny ułożoną przez Ś. Kazimierza: *Omni die dic Marie* i drukuje ją z egzemplarza przepisanego z xiąg Ś. Kazimierza, przez Krzysztofa Złotkowskiego, zakonnego braciszka, na tablicy umieszczonej przy grobie Królewicza, w roku 1498 (a więc w lat 14 po Jego śmierci.) ²⁾ O tym hymnie znalezionym w roku

¹⁾ *Incredibili etiam erga dei Genitricem devotione flagrabat: quam pius adolescens facta a se exametris egregia oratione, quam vidimus, omnia pene Dominice Incarnacionis mysteria pulchro schemate elaudentem, quotidie salutabat, assiduisque laudabat preconis. Vita beati Casimiri Confessoris ex Serenissimis Polonie regibus et magnis Lituaniae ducibus clarissimi, a reverendissimo patre domino Zacharia Ferrerio Vincentino pontifice Gardiensi, in Poloniam et Lituaniae Legato apostolico ex fide dignorum testium depositionibus scripta in 4to bez miejsca druku i roku wydania, z notat Janockiego jednsk, i z drzeworytu przy tytule, okazuje się oczywiście, (zdaniem uczzonego Żegoty Paulego) iż rzadka ta dziś książeczka drukowana była w Krakowie u Hallera w latach 1520 i 1521, a nie w Toruniu, jak błędnie twierdzili niektórzy. Bollandyści sądzili, że w texcie Ferreryusza powinno być *heptametris*, a nie *exametris*; „Neque hexametri dici possunt, sunt potius *heptametri hypercatalecti ut trochaici. Acta Sanctorum Martii* a J. Bollandi T. I. pag. 349.*

²⁾ Tytuł dzieła Świącickiego jest taki: *Theatrum S. Casimiri* in quo ipsius prosapia, vita, miracula et illustris pompa in solenni ejusdem apothe-

1604 w grobie (lub przy grobie?) S. Kazimierza pisał też X. Rywocki Jezuita do X. Hommeya Augustyana Francuzkiego, w roku 1636, w czasie uroczystego przeniesienia zwłok Świętego Królewicza: „że Polacy tak upodobali sobie ów hymn nowo odkryty, iż tłomaczono go na język Polski, opatrywano Kommentarzami i po Kościołach śpiewano“. ¹⁾ To samo powtarzał w liście do Bollandystów ²⁾. Mamy jednak dowód, że na lat ośm przed otworzeniem grobu Ś. Kazimierza, hymn: *Omni die* śpiewano w Kościołach Krakowskich, wydrukowany przez

oscos instauratione Vilnae VI. Jd. Maji A. D. 1604 instituta graphice proponuntur.

p. 37. . . . „Illustrissimi principis Casimiri oratio quotidiana per eundem composita: *Omni die* *dic Marie* Haec oratio per quendam Christophorum Zlotkowski fratrem. A. D. 1498 ex codicibus D. Casimiri (ut idem frater ibidem testatur) in publicam tabulam relata, ad sepulchrum reperta est.“ Uczony Żegota Paulli słuszną uwagę czyni, że Bollandyści przedrukowując dzieło Święcickiego, ze Złotkowskiego zrobili *Złotykowski*; o nim już Michał Wiszniewski, w *Literaturze Polskiej*, a za nim i inni piszą iż *wydrukował w roku 1498 hymn Omni die*, czemu znowu Żegota Paulli słuszenie zaprzecza.

¹⁾ *Jacobus Hommey Supplementum Patrum: Liber de Laudibus Virginis* p. 156. et 158. X. Święcicki, X. Rywocki, X. Kojatowicz, w dziele *Miscellanea Rerum ad Statum ecclesiasticum in Magno Ducatu Littuaniae pertinentium* Wilno 1656 p. 3) a po nich X. Tyszkiewicz, X. Lipnicki, a nawet Włoch Braciszek Augustyański *Hilarion* (w dziełku: *Il breve Compendio della Vita, morte e miracoli del santissimo Principe Casimiro*. In Napoli 1629 str. 93) wszyscy głoszą, że przy otwarciu trumny Ś. Kazimierza w dniu 16 Sierpnia 1604 roku, znaleziono ciało nieskażone, z hymnem *Omni die dic Marie* na piersiach czy pod skronią. Tymczasem urzędowy akt notaryusza kapitulnego Marcina Kwaszewskiego, o otwarciu trumny Ś. Kazimierza, żadnem słowem nie wspomina o znalezieniu *hymnus* w trumnie (*Święcicki* p. 23, *Testimonium authenticum*), X. Tyszkiewicza, *Królewska droga* str. 91 — 93. X. Lipnickiego *Życie Ś. Kazimierza* str. 233 a w aktach Urzędowych str. 307 — 309.

²⁾ R. P. *Joannes Rywocki* nobis ante annos aliquot scripsit *supra pectus Divi* in tumba repertum; atque ita habent aliqui precatorii libelli, in quibus impressus exstat. (Acta S. S. Martii T. I. p. 343.

X. Hieronima Powodowskiego, ze starego pergaminu odkrytego w Tumie Łęczyckim około 1580 roku. Świadczy o tém *Jan Paweł Mucanti* Mistrz Ceremonii Dworu Papieżkiego w opisie Legacyi Kardynała *Caetani* do Polski, od 24 Kwietnia 1596 do 16 Czerwca 1597, której rękopis oryginalny włoski, przechowany jest w Archiwum rodziny Xiążąt *Caetani* w Rzymie. ¹⁾

W przejeździe przez Kraków Kardynał Legat zwiedzał Kościoły tego miasta w towarzystwie Hieronima Powodowskiego Archiprezbitera Kościoła Panny Maryi. Było to w czasie Wielkiego Tygodnia, gdy po Kościołach śpiewano passye z towarzyszeniem muzyki, a potem wiersze łacińskie na cześć N. Panny, poczynające się od słów: *Omni die dic Mariae*. „Powiadał mi Archiprezbiter (pisze *Mucanti*), że on je dał wydrukować, a muzykę do nich dorobił Kapelmistrz Królewski. ²⁾ Powiedział mi także,

¹⁾ Za otworenie tego Archiwum winniśmy wdzięczność, dzisiejszemu Naczelnikowi rodziny, Xięciu Sermonetta, Don Michał-Aniołowi *Caetani* znakomitemu archeologowi, a zarazem rzeźbiarzowi i znawcy sztuk pięknych. Pierwsza żona jego była Półką Xiężna Kalixa z Rzewuskich, córka Wacława i Rozalii z Xiążąt Lubomirskich.

Drugi społeczny exemplarz tego dziennika znajduje się w bibliotece Willanowskiej, a *wyjątki* z niego tłomaczone na język Polski wydrukowane zostały w Tomie II. Zbioru Pamiętników o dawnéj Polsce J. U. Niemcewicza.

²⁾ Sebastian *Ciampi* w Wiadomościach o artystach włoskich w Polsce, przywodzi dwóch muzyków należących do kapeli Zygmunta III; byli to *Asprillo Pacelli* i *Cilli* (autor dzieła o rokoszach kozackich w Polsce): ale żadnego z nich nie nazywa *Ciampi* Mistrzem kapeli królewskiej. Był w téj kapeli także Włoch znany pod nazwiskiem: *Diomedes Cato*, śpiewak i lutnistą, którego przywiózł do Polski Stanisław *Kostka*, Podskarbi Ziem Pruskich. Sowiński w dziele swém: *Les musiciens Polonais* przypisuje temu Diomedesowi kompozycję muzyki do hymnu *Omni die dic Marie*, około roku 1606, to jest w czasie podniesienia zwłok ś. Kazimierza w Wilnie. Twierdzenie to nie oparte na żadnem świadectwie; a jak powiedzieliśmy wyżej, dziesięć lat piérwój, bo w 1596 r. śpiewano hymn

że przed siedmnastą laty znalazł był owe wiersze w Kolegiacie Łęczyckiej, należącój do archidiecezyi Gnieźnieńskiej pisane na skórcie baraniej, przyklepionėj do niezmiernie starėj deski i tak stoczonėj od robaków, że z trudnością dały się odczytać. ¹⁾ A że mu się wydały bardzo piękne i z rytmu podobne do *Sekwencyi Ś. Tomasza o Przenajświętszym Sakramencie*, a nadto wielce nabożne ku czci N. Panny, dał je wydrukować, aby je niekiedy śpiewano. Jakoż część ich śpiewali tegoż wieczora studenci po muzyce Passyjnėj; a także nazajutrz wieczorem i w Sobotę aż do północy przy Grobie Pańskim z Przenajświętszym Sakramentem, wystawionym pośrodku Chóru. O tém słyszałem już tylko od Archiprezbitera. A że są nader piękne i pobożne, chciałem je w téj mojej relacyi umieścić ²⁾. *Omni die dic Marie mea laudes anima etc.* — Strof 62 z bardzo małemi różnicami od textu *Macieja z Jawornika*, w rękopisie Watykańskim, i od textu Święcickiego, drukowanego w r. 1604. — Po ostatniej strofie: *Amen* — *Quos tibi diva ne despice laudes* —

Maternaue precor me pietate fove.

Tak więc w roku 1696, na lat ośm przed otworzeniem grobu Ś. Kazimierza, X. Hieronim Powodowski,

Omni die u Panny Maryi w Krakowie. Nie mamy pewności czyli to była ta sama muzyka którą dotychczas w Wilnie, a w Krakowie u XX. Misyjonarzów śpiewają; a która wydaną została w *Spiewniku Mioduszewskiego*, w zbiorze pieśni Klonowskiego, w dziele Sowińskiego: *Les musiciens Polonais*, i przez kanonika *Mettenleiter w Ratysbonie*.

¹⁾ Mi disse ancora ché forse diciassette anni sono, haveva trovato detti versi in una chiesa collegiata di Lintitia, chesta sotto l'arcivescovato di Gnesna: ché erano scritti in carta pecorina, attaccati ad una tavola molto antica, et erano tarmati di maniera che a fatica si poteano leggere.

²⁾ Itinerario dell' Illmo et Rmo Cardinale Caetano Legato Apostolico in Polonia Anno 1596. Scritto da *Gio Paolo Mucanti*: Manuscrito dell' Archivio Caetani di Roma p. 215.

uczony Hymnolog Krakowski, ¹⁾ hymn *Omni die* znaleziony w bardzo starym rękopiśmie pergaminowym w kolegiacie Łęczyckiej, ²⁾ przed 17tu laty przypisywał Ś. Tomaszowi z Akwinu Mnichowi Dominikańskiemu żyjącemu w wieku XIII. Po otworzeniu grobu Ś. Kazimierza w r. 1604 i po przeniesieniu Relikwii Jego do Kaplicy pod Jego wezwaniem w r. 1636, w końcu XVII wieku dały się słyszeć głosy wprowadzające w wątpliwość autorstwo hymnu przypisywane dotąd Ś. Kazimierzowi.

Benedyktyn Gabryel *Bucelin* utrzymywał, że hymn *Omni die dic Marie* znaleziony został pomiędzy pismami Opata Admontańskiego (w Styryi) Engelberta de Volckersdorf zmarłego roku 1321, czyli téż 1331. ³⁾ Inni przypisywali autorstwo hymnu niejakiemu *Konradowi z Hain-*

¹⁾ W roku 1596 wyszedł z' druku w Krakowie Spiewnik kościelny X. Powodowskiego pod tytułem: *Agenda seu ritus Caeremoniarum ad uniformem Ecclesiarum per universas Provincias Regni Poloniae usum officio Romano conformati ex decreto Synodi Provincialis Petricoviensis. Studio et opera Rever. D. Hieronimi Powodowski Archipresbyteri et Canonici Cracoviensis, in Architypographia Regia et Ecclesiastica Lazari. Anno MDCXVI. in folio.* Dzieła tego widziałem poraz pierwszy exemplarz defektowy w Bibliotece Ossolińskich, a kompletny w Bibliotece Hr. Włodzimierza Dzieduszyckiego we Lwowie.

²⁾ Karta pergaminowa przylepiona do staréj deski w Kolegiacie Łęczyckiej, przypomina ową *tabula publica* na którój X. Krzysztof Zlotkowski w r. 1498 przepisał hymn *Omni die*, z xiąg ex codicibus Ś. Kazimierza, i u grobu Królewicza złożył.

³⁾ *Bucelini. Chronologia Benedicto Mariana. Anno MDCLXXI. Typis Duc. Mon. Campidonensis, in 4to p. 215 A. 1321. Vivere desiit in terris, immortalitatem in caelis inchoans, venerabilis memoriae Engelbertus Abbas anilla (nostra quidem opinione), Dynastarum de Volckersdorf, Admontensis in Styria caenobii Antistes lectissimus Ejus autem fertur Rythmus ille esse quem centum quinquaginta post ipsum annis tantopere adamavit B. Casimirus Poloniae Princeps: Omni die dic Marie a p. 241 Hunc enim, alia inter Engelberti Admontanensis in Styria abbatis scripta reperiri intelleximus.*

X. *Koźmian* (w ostatnim poszycie Przeglądu Poznańskiego z r. 1859) poprawiając datę śmierci opata *Engelberta* na rok 1331, dodaje że gdy

burga Przeorowi Kartuzów Geminiańskich ¹⁾ albo nawet Świętemu Bernardowi, o czém i w Polsce wiadano, nie przykładając jednak żadnej wiary do tego zdania.

Tak wyrażał się o tém O. Antoni Węgrzynowicz, Reformát, w przedmowie do kazań swoich wydanych pod tytułem: *Melodya Ś. Kazimierza Królewicza Polskiego* ²⁾ albo pieśń: *Omni die o Najświętszej Pannie Maryi kazaniai przyozdobiona*: „Że ten hymn *Omni die* nazwałem pieśnią Kazimierza Świętego, w tém idę za pospolitém rozumieniem, w czem oraz się utwierdzam, gdy czytam, że w stodwadzieścia lat otwierając grób Świętego, znaleziono na piersiach pomieniony hymn. A lubo ktoś *in margine Lutni P. Karpia* ³⁾ przydał; jakoby ten hymn miał być kompozytury Ś. Bernarda, *usurpatus* ⁴⁾ tylko z nabożeństwa od Ś. Kazimierza; na to ja przystać nie mogę; częścią, że *in operibus* ⁵⁾ Ś. Bernardi pilnie szukając nie znalazłem go, choć ten święty siła podobnych hymnów o N. Pannie pisał; częścią że *Entheus* ⁶⁾ poetycki odmieniny od Bernardowego, częścią że i postronnych pisarzów

spis dzieł tego^r opata znajduje się w *Bernardi Pezii Dissert. Ysag* zkąd przedrukowany został w *Historia rei litterariae Ordinis S. Benedicti* w żadnem z obu dzieł niema wzmianki mogącej doprowadzać na domysł o autorstwie hymnu: *Omni die dic Marie*.

¹⁾ *Gerbert Script. de musica sacra* II. 87. *Mettenleiter Hymnus S. Casimiri* (w ośmiu językach). Ratisbonae 1856. *Pamiętnik religijno-moralny* R. 1857 na Luty str. 142.

²⁾ Kraków 1704 roku.

³⁾ na marginesie książki Ojca Karpia pod tytułem *Lutnia*.

⁴⁾ przywłaszczony.

⁵⁾ w dziełach.

⁶⁾ duch.

in suis citationibus ¹⁾ mam po sobie; osobliwie *authorem Horti Mariani.* ²⁾

Uczeni Bollandyści w aktach Świątych, na miesiąc Marzec, nie wachali się przyznać autorstwa hymnu *Omni die dic Marie* Ś. Kazimierzowi Królewiczowi Polskiemu ³⁾. Opierali się głównie na żywocie tego Świątego, napisanym przez Zacharyasza Ferreryusza, Biskupa Gardyjskiego, Legata Papieżkiego w Polsce, który mając sobie poleceném od Papieża Leona X. sprawdzenie cudów Ś. Kazimierza, dokonał dzieła tego w Wilnie w 1520 r., a więc w lat 36 po śmierci Królewicza. Opierali się także Bollandyści na żywocie i cudach Ś. Kazimierza, opisanych przez X. Grzegorza Świąteczkiego Kanonika Wileńskiego roku 1604, w którym nastąpiło podniesienie zwłok Ś. Kazimierza. Zdanie to przyjął X. Skarga w swoim żywocie Ś. Kazimierza; a uświęciło je podanie kilku wieków, aż do naszych czasów. ⁴⁾

¹⁾ w cytacyach z nich.

²⁾ W dziełach S. Bernarda, wydania Benedyktynskiego napotyka się tylko wiersz:

Oratio rythmica ad B. Mariam Virginem,

całkiem różny od hymnu: *Omni die dic Marie*, o którym uczony Mabillon weale nie wspomina.

Wydanie Benedyktynskie uskutecznione zostało w roku 1690.

Zupełnie przeciwne zdanie objawił także w XVIII. wieku żyjący autor Życia Ś. Kazimierza, X. Antoni Tyszkiewicz Biskup Żmudzki: „Jedną tylko na piśmie młodych lat swoich zabawę szkolną, potomnym zostawił wiekom Ś. Królewicz rymem łacińskim wtenczas wyrażoną:

Każdej chwili pochwal mile	}	Jej dzielności, swiąt zacności
Maryę duszo moja	}	Niech wielbi praca Twoja.

„*Ale tam króciuchno zawarł miódopłynnego Opata Kłarawaleńskiego słodycze itd.*“ (*Królewska Droga do nieba, albo życie Ś. Kazimierza.*) 1752.

³⁾ *Acta Sanctorum Martii* a Joanne Bollandi S. I. colligi feliciter coepta; a Godefrido Henschenio et Daniele Papebrochio S. I. aucta. Tomus I. Antverpiae 1668 pag. 347 — 351.

⁴⁾ Skarga bardzo lekką wprowadzić i pobieżną wzmiankę o tém w swoim Żywocie Ś. Kazimierza (już po 1604 r. napisanym) czyni, a mianowicie:

Facsimile Mss. Monach: Clm 4423. f. 251.

Nº I.

Incipit cursus ad octavas horarum habitarum per quoslibet
metrice ab eorum officio ad hunc per latere per per octava:
Omnis die dic marie mea laudes ante
eius bona semper ponat illa predica

*Incipit cursus glorie cordis marie metricae
ab eorum officio ad hunc per latere per per octava:
et lamentum 79*

Mss. Clm. 19353. f. 123-131.

Nº II.

Incipit cursus metricus de omni tempore. eius
exemplar rescriptum est in me in hospita
in theatronicum per per sebaldu d' cas
Omnis die dic marie mea laudes ante
eius bona semper ponat illa predica

deus abne spūs. Verena nq gubernat deus
unū scla nimen **Exple**. Incipiat hore
canonica ad hore septem gaudia gloriose
eius marie gloriose matutini. Pmo dica
Aue maria. et sit in p' ahaz horaz.

Przeglądając przed kilkoma laty rękopisma biblioteki Królewskiej w Monachium, znaleźliśmy pomiędzy niemi manuskrypt pochodzący z Augsburga ¹⁾ pisany na papierze charakterem wieku XV, a zawierający zbiór modlitw do N. Panny. Pomiedzy niemi są *Godzinki do N. Panny* pod tytułem: *Incipit cursus ad omnes horas de beata Virgine compositus metricae atque rhythmicae etc.* Zakończenie takie: *Finit cursus gloriose Virginis Marie metricae atque rhythmicae editus: 1481 (ex hospitali rome alamanorum)* ²⁾. Początkowy wiersz: *Omnī die dic Marie mea laudes anima*, od którego zaczyna się także hymn, znany u nas pod imieniem Ś. Kazimierza, zwrócił uwagę naszą na ten rękopis. Przejrzawszy go dokładnie przekonaliśmy się, że hymn ten całkowicie wyjęty jest z *Godzinek*, w których stanowi $\frac{1}{4}$ część całości. ³⁾ Te podzielone są na siedm części: *Wstęp, ad primam, ad terciam, ad sextam, ad nonam, ad vesperas, ad completorium*; z których każda zakończona jest zwrotką: *Pater deus, fili deus alme spiritus, Per eterna nos gubernas, deus unus secula. Amen.*

W dalszych częściach znajdują się strofy pełne naiwnego wdzięku:

Te decoram ut auroram universi proferunt
Te electam et perfectam te regine asserunt
Que est ista tam venusta elegans et inclita
Que tot donis et coronis est virtutum predita

„Miał wielkie kochanie w rozmyślaniu życia i dostojności Przenajświętszej Matki Bożej, o której z gorącego ku niej nabożeństwa *rytmy, albo wiersze łacińskie* złożył, i mądrą a niebieską oną filozofią chłodził zawżdy serce swoje.“ —

¹⁾ Oznaczony: C. l. m. 4423 Aug. S. Ulr. 123 f. 251).

²⁾ Ob. podobiznę Nr. 1.

³⁾ Godzinki złożone są z 243 strof (oprócz zwrotki *Pater Deus*) czyli 486 wierszów, z których na hymn przypisywany Ś. Kazimierzowi, przypada 124, to jest strof 61.

Turturinas habens genas columbinos oculos
Speciosa ut columba ad aquarum rivulos.

Wyradzało się pytanie czyli te godzinki także są dziełem Ś. Kazimierza; a jeżeli tak, dlaczego u nas zupełnie nieznanne, gdy rękopis Monachijski w roku 1481, a zatem na lat trzy przed śmiercią Ś. Kazimierza, przepisany był w Rzymie, w Szpitalu Niemców? Następnie znalazł się w téjże samej Bibliotece Monachijskiej drugi rękopis na pergaminie pisany ślicznym charakterem XV. wieku, zbliżonym do pisma wieku XIV, zawierający zbiór wierszów na cześć Chrystusa i N. Panny, pod tytułem: *Carmina varia in laudem Christi et B. M. V.* ¹⁾ Pomiędzy niemi przepisane są znowu te same *Godzinki do N. Panny* ²⁾ z mało znaczącymi waryantami.

Intitulacya taka: *Incipit cursus metricus de beata virgine, cuius exemplar rescriptum est rome in hospitali theutonicorum per fratrem Sebaldum de Castello. Ad matutinum:*

Omni die dic Marie mea laudes anima. ³⁾

A więc i brat *Sebald de Castello* przepisywał w XV wieku w Rzymie, w szpitalu Teutonów (Krzyżaków?) te godzinki, które zawierały w sobie hymn *Omni die*. Odnawiała się zatem dawna wątpliwość o autorstwie hymnu, *Omni die dic Marie*, o ile hymn ten mógł być przepisany przed narodzeniem Ś. Kazimierza (w r. 1458 + 1484). Rozwiązania téj wątpliwości należało szukać w Rzymie, gdzie oba rękopisy Monachijskie przepisane zostały w XV. wieku, w Szpitalu Niemieckim.

¹⁾ Oznaczony: C. I. m. 19353 Teger. 1353.

²⁾ f. 123 — 131.

³⁾ Obacz podobiznę Nr. 2.

Dwa zakłady dobroczynne w wiecznym grodzie no-
sić mogły nazwę Szpitala Niemców w XV. wieku: *San
Spirito in Sassia*, i *Santa Maria dell'Anima*.

W czasie bytności naszej w Rzymie na początku
roku 1859, bezskutecznie przejrzelśmy jak najstaranniej
archiwum i bibliotekę Szpitala *San Spirito in Sassia*, téj
najdawniejszej fundacyi Anglosasów; to samo przekonanie
otrzymaliśmy także o archiwum przy Kościele Niemieckim
S. Maria dell'Anima, zostającym pod zarządem światłego
i pełnego uprzejmości Kardynała *Reisach*.

W tém wpadło nam do rąk przed kilkoma laty
wydane dzieło Pana *Mone*, Naczelnika archiwum W.
Xiążęcego w Carlsruhe, o *hymnach Łacińskich w średnich
wiekach*. ¹⁾

W drugim tomie zawierającym hymny do N. Panny,
opisuje Pan *Mone* poemat wpisany do rękopisu XIVto
wiecznego pochodzącego z biblioteki dawnego Opactwa
w Reichenau, a dziś przechowanego w bibliotece Wielko-
Xiążęcej w Carlsruhe ²⁾ Tytuł poematu jest: *Soliloquium
Soliloquiorum S. Tome de Aquino, Ordinis Predicatorum*:
podzielony jest na dwie części, z których każda ma wstęp
osobny:

Wstęp pierwszej części zaczyna się od wierszów:

*Omni die dic Marie laudes mea anima
Ejus gesta ejus festa cole splendidissima.*

Drugi wiersz jak w hymnie Ś. Kazimierza; gdy w po-
ematach Monachijskich jest dopiero 38 z porządku, a za-

¹⁾ Hymni latini medii aevi e Codicibus Mss. edidit et adnotationibus illu-
stravit Franc. Joh. Mone Archivii Carlsruhensis Praefectus.

Friburgi Brisgoviae Sumptibus Herder. 1854 Tomi III.

²⁾ T. II. p. 258 — 260.

stąpiony jest przez wiersz: *Ejus bona semper sona, semper illa predica* (12ty w hymnie Ś. Kazimierza).

Po przedostatniej (37miej) strofie przedmowy następuje zwrotka: *Pater Deus, fili deus, deus alme spiritus,*

Per eterna nos gubernata, semper divinitus.
z małą odmianą od zwrotki rękopisów Monachijskich, mających *Per eterna nos gubernata, unus deus, secula.*

Pierwsza część ma intytulacyą: *Explicit prefatio, incipit soliloquium S. Thome de Aquino predicatoris ad S. Mariam r. (Rome?)* i składa się ze strof 238; na strofie 66tej kończy się hymn Ś. Kazimierza a na 211tej kończą się rękopisy Monachijskie.

Wstęp do części drugiej ma strof 19, a sama część druga strof 243; a kończy się słowami: *Explicit soliloquium soliloquiorum S. Thome de Aquino.*

Cały poemat jest z górz dwa razy większej obszerności, aniżeli w rękopisach Monachijskich. Opierając się na starożytności tego rękopisu, Pan Mone wyciąga z tego wniosek oczewisty; że Ś. Kazimierz nie mógł być autorem hymnu przepisanego w całości w większym poemacie, *na lat sto przed Jego śmiercią*; ale że zapewne umiłował sobie ten urywek z poematu na cześć N. Panny i wybrał ku codziennemu nabożeństwu. Przeciwno autorstwu Ś. Tomasza stawia Pan Mone zarzuty na filologicznym poglądzie oparte.

Klasztor Dominikański, pod tytułem *S. Maria in Minerva*, w którym przebywał Ś. Tomasz w wieku XIII. posiada jedną z najbogatszych bibliotek w Rzymie. Poszukiwania w tej bibliotece nie doprowadziły nas do znalezienia autografu, ani nawet jakiegokolwiek odpisu tego poematu na cześć N. Panny, który XIVto wieczny rękopis w Karlsruhe przypisuje Ś. Tomaszowi, a w którym wypisany jest całkowicie hymn Ś. Kazimierza. Nie lepiej

powiodły nam się poszukiwania *Godzinek i proz* na cześć N. Panny po katalogach rękopisów biblioteki Watykańskiej.

Chcieliśmy przynajmniej ów rękopis w Carlsruhe przejrzeć na miejscu i własnymi oczami oglądać strofy *Omni die dic Marie* i t. d. pisane charakterem XIV wieku.

Tem potrzebniejsze wydawało nam się to sprawdzenie, że w roku 1856 jeszcze, a więc we dwa lata po wydaniu dzieła Pana Mone o *Hymnach łacińskich* Dr. Mettenleiter Officyał kapituły Ratyzbońskiej wydał *Hymn Omni die dic Mariae* w ośmiu językach, jako utwór Ś. Kazimierza, nie nie wiedząc o dziele Pana Mone ani o *Soliloquium* przypisanym Ś. Tomaszowi; a wzmiankę czyniąc tylko o zdaniach przypisujących autorstwo hymnu O. Konradowi z Heinburga Przeorowi Kartuzów, albo Opatowi Benedyktynów, Engelbertowi. ¹⁾ W ciągu roku 1859 przybyliśmy do Carlsruhe, i dzięki uprzejmości P. Mone, i podbibliotekarza P. Nickles, nie tylko mogliśmy rękopis dokładnie przejrzeć i opisać ²⁾ i z rękopisami Monachijskimi i z tekstem hymnu Ś. Kazimierza skollacyonować; ale nadto otrzymaliśmy podobiznę całej drugiej połowy poematu, nie objętej rękopisami Monachijskimi, pięknie wykonaną przez uprzejmego podbibliotekarza.

Rękopis w Carlsruhe zawiera w pierwszej połowie swojej same urywki teologiczne i moralne prozą, pomiędzy którymi jeden napisany przez jakiegoś pobożnego

¹⁾ Hymnus S. Casimiri ad Beatam Mariam semper Virginem Deiparam multiplice lingua nunc primo impressus etc. curante D. Mettenleiter Ratisbonae 1856.

²⁾ Rękopis ten oznaczony jest *Mss. Reichenau. 36 in folio*; pisany na papierze charakterem wieku XIV; kart pisanych 218 białych dwie. Znaków wodnych w papierze kilka: *Głowa wola z rogami* (k. 22). *Dwie kotwice, a pośrodku jakby ostrze od włóczęni* k. 32 *Grono winne* etc.

Kartuza w Rzymie, za Urbana VI Papieża, który pannał od roku 1378 do 1389; *) ztąd już i rękopis jedną ręką pisany, nie może być starszy nad tę epokę.

Z tą prozą pomieszczone są i pobożne wiersze, *Psalteria*, *planctus*, *Jubilus*; pomiędzy innemi wiele pod imieniem Bernarda. *)

Nakoniec od strony 150 do 157 znajduje się owe *Soliloquium S. Tome de Aquino predicatoris ad Sanctam Mariam Virginem Gloriosam* rozpoczynające się od *Prefatio in Soliloquium S. Tome de Aquino*:

Omni die dic Marie laudes mea anima
Eius gesta ejus festa cole splendidissima *)

*) p. 61. Explicit Stimulus passionis editus a quodam Cartusiensi devoto in Roma sub Urbano Papa sexto.

*) p. 56 (v.) *Sequitur Jubilus S. Bernardi de nomine Sancto et dulci Jesu.* p. 78. *Sequitur planctus S. Bernardi*; p. 84. *Sequitur Crinale S. Bernardi* p. 97. Explicit prima pars *dulciloquii* Sancti Bernardi Abbatis ad beatam Virginem Mariam gloriosissimam. Sequitur iam alia pars. Incipit secunda pars *Soliloquii* S. Bernardi Abbatis super cantica canticorum ad beatam Virginem Mariam divisa in tres partes, seu in tres modos vel in tres colores rethoricales. p. 129. *Incipit Psalterium b. Marie Gloriose Virginis.* (S. Bernardi: to dodano charakterem XV. wieku). Lubo w dziełach Ś. Bernarda wydania Benedyktynów znajduje się tylko jeden wiersz do N. Panny pod tytułem: *Oratio rythmica ad B. Mariam Virginem*: po dawnych rękopisach treści pobożnej XIII i XIV wieku znajduje się wiele rymowanych utworów: i tak w Bibliotece Mogunckiej w Mss. Carth. 42 XIV wieku; *Incipit Jubilus S. Bernardi*: a w Mss. Incerti Octo: 10 także wieku XIV piękny różaniec: *Rosarium vel Crinale* na cześć N. Panny, przepisany w Rzymie u Ś. Jana Laterańskiego. (Ex Roma ad Sanctum Johannem Baptistam et Lateranensem. Et ascribitur Beato Bernardo, abbati Clavallensi.) Drukowane w dziele P. Mone: *Hymni latini mediæ ævi*. T. II p. 268. W bibliotece Kazanackiej (S. Maria apud Minervam) w Rzymie, w Mss. wieku XIV. (D. V. 26 p. 1020) jest wiersz: Ś. Bernarda do krucyfiksu *Incipit oratio S. Bernardi ad crucifixum et ejus membra.* (Druk w dziełach Ś. Bernarda, Parisiis 1690 T. V. 899.)

*) Ob. podobiznę Nr. 3.

Mss. Reichenau: 36 in fol. f. 150^a

Nº III.

Primum in Soliloquio S. h. om. d. cupo
mi de de ma id de maria laudes mea dia / eius gesta eius festa cole splendissima

Nº IV.

Ad cantu

Dum^{ic} de ma id / laudes mea dia / eius gesta / eius festa / cole splendissima / Et omnia laud / e ma id / eius
celsitudine / de fclia / gemitu / ita / regine /

o 37 strofach; po czém następuje same *Soliloquium Soliloquiorum* rozpoczynające się od strofy:

Virgo salve per quam vultu celi patent miseris
a 66ta strofa (licząc od 1szej strofy Wstępu) odpowiada
62gięj czyli ostatnięj *Hymnu* przypisanego Ś. Kazimie-
rzowi.

Da levamen et iuvamen tuum illis jugiter
Tua festa sive gesta qui colunt alacriter.

Dalej ciągnie się poemat zgodnie z rękopisami Mo-
nachijskiemi.

Illa inquam ne delinquam me conservet gratia,
Qua replevit te qui flevit inter tua brachia.
na któręj kończą się rękopisy Monachijskie; po czem na-
stępuje jeszcze kilkanaście strof rozpoczynających się od:

Animarum spes lapsarum virgo mater unica
kończy część pierwszą:

Explicit prima pars. Incipit prefatio secunde partis.

Ut jocundas cervus undas aestuans desiderat.
a po 19tu strofach, *Explicit prefatio*, i rozpoczyna się część
druga od strofy:

O regina quam divina preelegit gratia
a kończy się na 243 strofie:

Tibi nato cum beato patre laus et gloria
Flaminique qui utrique compar est preconia,
a więc drugie tyle więcęj niż zawierają rękopisy Mona-
chijskie, w których połowa tylko poematu podzielona jest
na *Godzinki*. Że z poematu tego wybierano już w XIV.
wieku wyjątki mające tworzyć osobną całość, przekonać
się można z tegoż samego rękopisu Reichenauskiego: na
k. 107 verso pod tytułem:

Sequitur mir cor virgineum

następuje 45 strof wyjętych z naszego poematu
 Ave rosa speciosa salve candens lilium
 Mater facta et intacta genuisti filium.

Nakoniec 92 — 93 po wielu prozach na cześć N. Panny, następuje jedna pod tytułem: *Ad eandem* (Do Tęjże):

Omni die die Marie laudes mea anima
 Eius gesta eius festa cole splendidissima
 Contemplare et mirare eius celsitudinem
 Dic felicem genitricem die beatam virginem ¹⁾

i tak dalej cały hymn przypisany Ś. Kazimierzowi, w tym samym niemal porządku jak w *hymnie*, (a nie tak jak w *Godzinkach* Monachijskich i samym poemacie w rękopisie Reichenauskim, z którego te strofy wyjęte ale z niektórymi wariantami.

Po tych strofach następuje jeszcze dwadzieścia kilka innych w porządku takim jak w *godzinkach* i poemacie, a wyjątek urywa się na 85tęj strofie: po pierwszych słowach: *Te beatam*. Takimże wyjątkiem z większego poematu na cześć N. Panny jest hymn zwany Ś. Kazimierza, to jest *modlitwa* Jego do N. Panny wpisana pomiędzy rokiem 1521 a 1526 do rękopisu Macieja z Jawornika przechowanego dziś w Bibliotece Watykańskiej.

Wśród tylu i tak ważnych wątpliwości podkopujących przyjęte u nas od kilku wieków autorstwo Ś. Kazimierza, nie śmiejąc sami węzła gordyjskiego przecinać, powierzyliśmy kopiją rękopisów Monachijskich i wszystkie materiały nasze bawiącemu w r. 1859 w Rzymie znanemu ze światłej pobożności X. Janowi Koźmianowi.

X. Koźmian wydrukował *Godzinki* N. Panny z rękopisu Monachijskiego, i *hymn* Ś. Kazimierza w ostatnim

¹⁾ Ob. podobiznę pod Nr. 4.

Zeszycie na rok 1859 *Przeglądu Poznańskiego* i dotychczasowe odkrycia krytycznie objaśnił.

X. Koźmian znalazł w *Historji Pisarzów Kościelnych Wilhelma Cave* ¹⁾ w wyliczeniu dzieł Ś. Bernarda: *Liber metricus de laudibus Virginis odis 18 constans*. (Xięga miarowa o pochwałach N. Panny złożona z od 18tu) z nadmienieniem iż drugi hymn pod imieniem Ś. Kazimierza często był drukowany; wszystkie jednak przypisuje *Jakub Hommey* Ś. Bernardowi, drukując je wraz z przedmową w dziele swojem: *Supplementum Patrum* w Paryżu 1684 roku. Mając sobie przysłany odpis mało znanego i rzadkiego dzieła Jakuba Hommeya Zakonnika Augustyana; ²⁾ X. Koźmian znalazł w nim ważną wiadomość, iż Hommey przepisał z rękopisu XII wiecznego Biblioteki Paryżkiej, oznaczonego numerem 1324 poemat *De laudibus Virginis*, w intytlucyi przypisany *Bernardowi Mni-chowi*, a w którym *druga i trzecia* oda stanowią hymn przypisywany powszechnie Ś. Kazimierzowi, rozpoczynający się od strofy:

Omni die dic Marie mea laudes anima etc.

Hommey mając wybór pomiędzy dwoma Bernardami społeczeńsni, Opatem Klarawaleńskim, a Zakonnikiem Klu-niackim, oświadcza się za *pierwszym*; naprowadza go na to miara saficzna (ostatniej ody) zwyczajna i ulubiona Ś. Bernardowi, „*którego duch po niej wieje*“ (że tak prze-tłumaczmy piękne wyrażenie łacińskie) Hommeya, nar-

¹⁾ *Scriptorum ecclesiasticorum historia litteraria* T. II. p. 198.

²⁾ R. P. Jacobi Hommey Augustiniani Commun. Bituricensis: *Supplementum Patrum*. Parisiis 1684.

dum Abbatis odorabis). W przedmowie swojej ¹⁾ Hommey zastanawiając się nad świadectwami polskimi o autorstwie Ś. Kazimierza, Zacharyasza Ferreryusza, Święcickiego i Rywockiego, zbija je krytycznie, i kończy na tém, że pisarze polscy, nie wiedząc kto był autorem hymnu znalezione przy grobie Ś. Kazimierza, przyznali autorstwo Świętemu Królewiczowi znanemu z pobożnej czci ku Matce Boskiej.

O. Poizier, Jezuita francuzki i Horst pastor Koloński najwięcej przyczynili się do rozpowszechnienia hymnu *Omni die* za granicą; ²⁾ Horst podzielił *drugą, trzecią i czwartą odę* na sześć dekad na sześć dni tygodnia, gdy w niedzielę wszystkie razem odczytywane być miały. Na *Poniedziałek* wypadła dekada I. zaczynająca się od wiersza: *Omni die dic Marie* ³⁾ Hommey mniema, że Cystersi (mnisi reguły Ś. Bernarda) musieli nauczyć S. Kazimierza hymnu: *Omni die*, znanego u nich jako utwór ich znakomitego Opata.

Nie tłumaczy jednak dla czego *Bollandyści* przyjęli w zbiorze swoim autorstwo Ś. Kazimierza, w dziele swoim drukowanym w 1668 roku w Antwerpii, a Xiądz Koźmian nie pojmuje dla czego Benedyktyni, wydawcy dzieł Ś. Bernarda, mianowicie najstaranniejszy i najpóźniejszy *Mabilon* spółczesny Hommeya ⁴⁾ nie zamieścili ani samego

¹⁾ Dissertatio qua assertur S. Bernardo Clarevallensi Sequens tractatus ejusque secundus hymnus S. Casimiro Poloniae duci abjudicator. (*Supplementum Patrum*) p. 151.

²⁾ O. Poizier w dziele pod tytułem: *De triplici corona, Merlo Horstius Coloniensis Pastor*, w dziele *Paradisi animae*.

³⁾ Przedrukowane są w tym porządku w dziele Hommeya, *Supplementum Patrum* p. 180 — 188 z mało znaczącemi wariantami od textu Rękopisu Paryzkiego.

⁴⁾ Wydanie Benedyktyńskie dzieł Ś. Bernarda uskutecznione zostało 1690 r. a więc w sześć lat po wyjściu z druku dzieła Hommeya.

poematu na cześć N. Panny, ani żadnej wzmianki o nim, nawet pomiędzy dziełami fałszywie przypisywanemi Ś. Bernardowi?

„Spisaliśmy, (pisze dalej X. Koźmian) jakoby inwentarz nowszych odkryć i poszukiwań w kwestyi autorstwa hymnu *Omni die*. Dotąd nie można jeszcze wydać stanowczego sądu. Zdaje się rzeczą wyraźną, że Ś. Kazimierz nie jest autorem pieśni ozdobionej Jego imieniem, bo i rękopisy w Carlsruhe i w Monachium dostarczają przeciwnych dowodów, ale kto hymn ułożył czy Ś. Bernard czy Ś. Tomasz?”

„Obecnie prawdopodobieństwo przeważa na stronę Ś. Bernarda. Cokolwiek bądź dużo jeszcze do zrobienia pozostaje, aby móżdż istotne przekonanie osiągnąć. Wskazaliśmy punkta wątpliwe lub objaśnienia potrzebujące, spodziewamy się że wszystko rozwidnione zostanie.”

We Wrześniu 1864 roku dopiero, po długich poszukiwaniach udało się nam znaleźć w Bibliotece Cesarskiej Paryzkiej, ów rękopis dwunastowieczny, cytowany przez Hommeya (błędnie jak się zdaje pod Nr. 1321) a którego wiek, oprócz charakteru pisma, nacechowany jest dwiema chronologicznymi notatkami z lat 1123 i 1131. ¹⁾ Rękopis ten dziś oznaczony numerem 2445. (A, Mss. Lat.) ²⁾ składa się z 239ciu kart pergaminowych we dwie kolumny pi-

¹⁾ Miłym dla nas obowiązkiem jest oświadczyć tu podziękowanie Bibliotekarzowi, Panu Leopoldowi *Delisle*, Członkowi Akademii Napisów, za uprzejmie udzieloną nam pomoc w tych poszukiwaniach naszych. Text łaciński z rękopisu pod Nr. 2445 (A) przepisywał i pomagał mi w poszukiwaniach bibliotecznych, Pan Henryk Gard.

²⁾ W dawniejszych inwentarzach oznaczony był w roku 1622 Nrem 1447
 „ 1645 „ 1576
 „ 1682 „ 4172

a nigdzie owym numerem 1321, wydrukowanym w dziele Hommeya.

sanych, *in folio minori*, różnemi charakterami XII. wieku: p. 1 — 35 (recto) *Hilduini Abbatis S. Dionisii Areopagitica* (Hilduina Opata Ś. Dionizego Areopagityka); p. 35 (recto) *Catalogus Regum Francorum* (czerwonym inkaustem i tąż ręką co *Areopagityka Hilduina*): „*Marchomirus filius Priami Regis Troje, genuit Faramundum qui primus in Francia regnavit regio more.*“ (Markomir, Syn Pryama Króla Trojańskiego, spłodził Faramunda, który pierwszy panował we Francyi Królewskim obyczajem.) Drobniejszym charakterem dodano notatkę: „*A captivitate Troje usque ad passionem Domini supputatis olympiadibus sunt anni ICCXIII; ab incarnatione verum, non a passione Domini usque nunc sunt ICXXIII.*“ (Od wzięcia Troi aż do Męki Pańskiej, zliczywszy olimpiady, jest lat 1214 od wcielenia zaś, nie od Męki Pańskiej, po czas terażniejszy jest lat 1123).

Wyliczenie Królów Francyi kończy się tak: „*Henricus rex g(enuit) Philippum regem et Hugonem magnum. Philippus g(enuit) Huldovicum modernum regem. Ludovicus g(enuit) Philippum qui ante ipsum mortuus est. Ludovicus frater ejus ei subrogatus est. Ludovicus genuit . . .*“ (Król Henryk spłodził Króla Filipa i Hugona Wielkiego ¹⁾, Filip spłodził *Ludwika terażniejszego Króla* ²⁾, Ludwik spłodził Filipa, który przed nim umarł, zastąpił miejsce brat Ludwik ³⁾, Ludwik spłodził . . .

Na tem zatrzymuje się wpisywacz, który pisał ocześnie pomiędzy rokiem 1131, (śmierci Xięcia Filipa);

¹⁾ Hrabiego de *Vermandois* wsławionego w pierwszej Wojnie Krzyżowej Rycerza; umarł w Azji z ran odniesionych w roku 1102.

²⁾ Ludwik przezwany *grubym* panował od roku 1108 do 1137 w którym umarł.

³⁾ W Roku 1131.

Mss. Paris: N° 2445.A. f. 217 218v.

N° V.

Inuocatio dñe sapientis fac
ta a BERHARD. laudē monacho
pprie uirginis MARIE.

Loget uerum quo
lux est facta dicitur: **I**n

Omnī die dic tuarū in calandē aīa.
Ei festa ei gesta cole splēndidissima.
Contēplare q̄ mirare ei cēlitudinē.
O i felice gēntē in die beatū ignē.
Ipsam cole ut de mole cūmū te h̄bet.
Hāc appella. ne p̄cella in cōz supet.

a 1137 (śmierci Króla Ludwika Grubego, i ożenienia Syna Jego Ludwika).

p. 36. *Petri Abelardi Epistola de S. Dionisio* (List Piotra Abelarda o Ś. Dyonizym) p. 44 — 94 *Incipit Omelia b. Joannis Chrysostomi de muliere Chananea*. (Zaczyna się Homilia S. Jana Chryzostoma o niewieście Chananejskiej), następuje 30 innych homelii.

p. 94 — 114. *Incipiunt omelia Eusebii Emisseni episcopi de pascha*. (Zaczynają się homilie Euzebiusza biskupa Emissenńskiego o Wielkiej nocy).

p. 114 — 199 *Incipit liber primus beati Ysidori episcopi de summo bono*. (Zaczyna się Xięga pierwsza Ś. Izydora biskupa o najwyższém dobrém).

p. 199 — 217 v. *Incipiunt gesta beati Dionisi sociorumque ejus rithmico metro edita*. (Zaczynają się dzieje Ś. Dyonizego i towarzyszków jego miarowym wierszem oddane).

Post quam fortis, victor mortis, genitus per virginem
Resurrexit et invexit celo sursum hominem
Legis vere precessere vera mundo lumina
Inundarunt et manarunt paradisi flumina.

etc. a wiersz ostatni taki:

Honor dignus, laus et hymnus resonet in secula. amen.

Na karcie 217 (verso) nakoniec:

Invocacio divine sapiencie facta a Bernado, in laudem monacho, perpetue virginis Marie (Wezwanie Boskiej Mądrości zrobione przez Bernarda mnicha, na cześć wiecznotrwałej Panny Maryi.)

1 zwrotka. O lumen verum, que lux est facta dierum.

2 „ Ut iocundas cervus undas estuans desiderat.

3 „ Omni die dic Marie mea landes anima

Eius festa, eius gesta cole splendidissima *)

*) p. 218 verso. Ob. podobiznę pod Nrem 5.

i dalej cały hymn z modlitwy Ś. Kazimierza, z małemi wariantami, dodatkami i przełożeniem niektórych wierszów. Dalej ciągnie się poemat jak w rękopisach Monachijskich, a od wiersza: *Animarum spes lapsarum* jak w Rękopisie Reichenauskim ¹⁾ aż do końca: potem następuje oda Saficzna p. 227 (18to). *O salutaris Virgo stella maris*, której w rękopisie Reichenauskim nie masz, i zakończenie:

Lux sempiterna pie nos gubernā
Pater ac nate parque ditare Spiritus sancte
Deus unus ante secula trinus — Amen.

a dalej tą samą ręką ale czerwonym inkaustem: *Explicit egregium Bernardi monachi opus*, (kończy się znakomite dzieło Bernarda mnicha).

Jeżelibyśmy z Hommeyem dzieło to wpisane do rękopisu w którym znajdują się wtręty z roku 1123 przypisywać mieli Ś. Bernardowi urodzonemu roku 1091, a od r. 1115 Opatowi Benedyktynów Klarawaleńskich, przypadałoby napisanie tego poematu przed rokiem 1115tym w czasie gdy Ś. Bernard był tylko mnichem w zakonie Ś. Benedykta. Tem dałoby się wytłomaczyć dla czego poemat ten przy dziełach Ś. Bernarda drukowanym nie był, chociaż z niego duch S. Bernarda wieje, jak się wyraża Hommey *nardum abbatīs odorabis* ²⁾ Cokolwiek bądź

¹⁾ w Carlsruhe.

²⁾ Resztę rękopisu zajmują drobne dziełka teologiczne i znownu poemat na cześć N. Panny *Incipit liber virginālis continens metro illa que in evangelio dicuntur de beata Maria.*

(Zaczyna się Xiega Panińska, zawierająca wierszem to co znajduje się w Ewangielii o N. Maryi Pannie) . . .

Grandia scemata, prisca poemata ferre videntur

Florida sensibus, alta loquentibus acta tenentur.

A dalej rytm taki jak w *Omni die.*

poemat na cześć N. Panny zawierający w sobie hymn: *Omni die dic Mariae* znajdujemy w rękopisie XII. wieku w Paryżu; a przepisany w końcu XIV. wieku w rękopisie Reichenauskim w Carlsruhe. Pierwszą połowę tego poematu tworzącą osobną całość, przepisującą w XV. wieku w Rzymie, w Szpitalu Niemieckim, znajdujemy w dwóch rękopisach Monachijskich; a wyjątek z téj pierwszej połowy rozpoczynający się od słów: *Omni die dic Marie*, znajdujemy jako osobną całość, w rękopisie XIVto wiecznym Reichenauskim; a już jako *Modlitwę Ś. Kazimierza* w rękopisie Krakowskim z 1526 roku, przechowanym dziś w Bibliotece Watykańskiej.

Text jest prawie zupełnie zgodny z textem przepisany w 1498 r. przez Złotkowskiego z xiąg pozostałych po Ś. Kazimierzu i z tym który X. Hieronim Powodowski znalazł w 1580 roku spisany na spłóviałym pargaminie w kolegiacie Łęczyckiej, a więc z hymnem znanym u nas od kilku wieków pod imieniem *hymnu Ś. Kazimierza*.

Nie straci przeto Hymn *Omni die dic Marie* świetności jaką mu pamięć Świętego Kazimierza nadała, dla tego że go

p. 230 verso *Christiane ista cane, ista sane predica*

Hec sincere profiteri, voce sere publica

Qui testantur, hi beantur, illis dantur celica.

p. 238 (verso) *Explicit liber virginalis in laudibus beate gloriose semperque virginis Marie metricis editus.* Następują dwie modlitwy wierszowane: *Oratio ad Dei genitricem Virginem Mariam: Ave stella mater. Oratio ad Dominum Jesum Christum. Exaudi me Christo deus, salus mea pater meus.* —

p. 239 innym atramentem i charakterem napisano: *Et clamor meus ad te vocare hoc opus salutare* — i czterowiersz:

Anna tibi Joachim, Cleope Salomeque Marias

Tres parit: has ducunt Joseph, Alpheus Zebedeus.

Christum prima, Joseph, Jacobumque Simonem Judam

Altera, que sequitur Jacobum parit atque Johannem.

a na osobnym kawałku pergamina. Anno Dni MCCLVII. mense — pag.

Święty młodzian nie sam ułożył, ale w zapomnianych rękopisach XII. wieku ku codzienną modlitwie do N. Panny wybrał.

I w tém znaczeniu dziś jeszcze powtórzyć by można wiersze, które niegdyś wypowiedziała *Poetyka w Dyalogu Akademii Wileńskiej*, przy uroczystém podniesieniu zwłok Ś. Kazimierza (w 1604 r.):

Bowiem lutni Twój dźwięki na ziemskie bezdroże
Rzucały ognie tylko i promienie Boże. ¹⁾

„Korona niebiańska Królewicza (że powtórzymy słowa X. Koźmiana) wykuta z najczystszej złota pokory i w dziewiczej białości perły wszystkich cnót cichych przyozdobiona, promienniejsze jeszcze zajaśnieje. Hymnu *Omni die* nie przestaną powtarzać dusze wybrane, nie przestanie śpiewać młodzież pobożna, a dla jednych i dla drugich zawsze pamięć naszego anielskiego Świętego, połączona będzie z tą czystą i jakoby woni kadzidł apelną pieśnią“. ²⁾

Poszukiwania zaś historyczno-filologiczne, które doprowadziły nas do wydobywania z zapomnienia dwunastowiecznego starożytnego poematu pisanego na cześć N. Panny, i pięknej homelii stanowiącej drugą część modlitwy Ś. Kazimierza, opierały się na wydobytych także z zapomnienia słowach Świętego Królewicza i Patrona naszego:

„Po Bogu, *prawdzie* najpierw służyć należy.“ ³⁾

¹⁾ Tłumaczenie X. Lipnickiego „Ob. Życie cuda i cześć Ś. Kazimierza.

²⁾ *Godzinki N. Panny z rękopisów Monachijskich* artykuł w ostatnim zeszycie Przeglądu Poznańskiego na rok 1859.

³⁾ Ob. *Epigraf* na czele xiążki umieszczony.

